

TREBALL FINAL DE GRAU

EL DESENVOLUPAMENT DE L' EXPRESSIÓ DELS ROLS DE GÈNERE EN EL JOC SIMBÒLIC

Cristina Sandoval Alcoba
Grau en Mestre d'Educació Infantil
Gabriel Lemkow Tovias
2020-2021

Agraïments

A l'escola on he pogut fer la recerca per ser la font de la investigació. En especial a la Núria, la Sara i la Carmina per estar sempre disposades a ajudar i col·laborar.

Al meu tutor, Gabriel Lemkow, per ajudar a posar-me ulleres liles i donar-me l'oportunitat de donar una mirada feminista a l'educació.

A l'Arnau per les correccions, aportacions i revisions que han fet agafar forma al treball i el suport moral en tot el procés.

I finalment agrair a totes les persones que han aportat el seu granet de sorra d'una manera o altra en la investigació, sense elles aquesta no hauria estat possible.

Resum

Aquest treball consta d'una investigació sobre el desenvolupament de l'expressió dels rols del gènere en el joc simbòlic en infants de 3 a 5 anys. Es tracta de l'observació directa i no participativa de 3 sessions a cada nivell, amb un total de 9 observacions en el mateix espai de joc simbòlic. Un estudi de cas qualitatiu descriptiu, on a partir de la interpretació i anàlisi del llenguatge verbal i no verbal dels infants es pretén explicar i comprendre l'expressió dels rols de gènere en el joc simbòlic i el desenvolupament d'aquests en relació amb l'edat i el sexe. A més, es realitza una comparació de les observacions amb els plantejaments de Simone de Beauvoir (1949), Sato (1995) i Giddens (2006), entre d'altres. Podem concretar que després d'haver dut a terme l'estudi, el joc simbòlic és un recurs en que els infants expressen les seves idees i concepcions sobre el gènere i s'ha observat que la perpetuació dels rols de gènere s'expressa i es comunica diferent segons el sexe i augmenta paral·lelament a l'edat dels infants.

Paraules clau: *rols de gènere, joc simbòlic, infància, comunicació verbal, comunicació no verbal, expressió, interaccions, estereotips.*

Abstract

This work consists of research into the development of gender role expression in symbolic play in children aged 3 to 5. It is the direct and non-participative observation of 3 sessions at each level, with a total of 9 observations in the same symbolic game space. A descriptive qualitative case study, where based on the interpretation and analysis of the verbal and nonverbal language of children, is intended to explain and understand the expression of gender roles in symbolic play and the development of gender in relation to age and sex. In addition, a comparison of the observations is made with the approaches of Simone de Beauvoir (1949), Sato (1995) and Giddens (2006), among others. We can specify that after having done the study, symbolic play is a resource in which children express their ideas and conceptions of gender and it has been observed that the perpetuation of gender roles is expressed and communicated differently according to sex and increases parallel to the children's age.

Key words: *gender roles, symbolic play, childhood, verbal communication, nonverbal communication, expression, interactions, stereotypes.*

Índex

1. Introducció.....	6
2. Objectius.....	7
2.1. Objectius	7
2.2. Hipòtesis o preguntes	7
3. Marc Teòric.....	8
3.1. Sexe i gènere	8
3.2. Els rols de gènere.....	9
3.2.1. Comunicació no verbal	10
3.2.2. Aspectes de la comunicació verbal.....	10
3.3. Els rols de gènere a educació infantil.....	10
3.4. El joc simbòlic.....	12
3.4.1. El joc simbòlic i els rols de gènere	13
4. Metodologia	13
4.1. Definició de la investigació.....	13
4.2. Context de la recerca.....	14
4.3. Participants en l'estudi.....	15
4.4. Tècnica de recollida de dades	16
4.5. Anàlisi de dades	17
5. Resultats.....	17
5.1. L'expressió dels rols de gènere en el joc simbòlic.....	17
5.2. El desenvolupament i les desigualtats de l'expressió dels rols de gènere en funció de l'edat i el sexe.	18
6. Anàlisi i discussió.....	20
6.1. L'expressió dels rols de gènere en el joc simbòlic.....	20
6.2. El desenvolupament i les desigualtats de l'expressió dels rols de gènere en funció de l'edat i el sexe.	21

7. Conclusions	26
8. Referències bibliogràfiques.....	29
9. Annexes	31
Annex 1: Fotografies de l'ambient de joc simbòlic	31
Annex 2. Taules d'observació	32
Annex 3: Diari de camp	41
Annex 4: Taula de categories.....	54

1. Introducció

A l'educació infantil l'aula és un laboratori pels nens i les nenes, on aquests per mitjà de la vida quotidiana a l'aula i les activitats que es porten a terme desenvolupen coneixements, idees i valors en relació amb els rols i els estereotips de gènere.

El gènere és un rol socialment construït a partir dels comportaments, les activitats i els atributs que una societat considera apropiats pels homes o les dones, és a dir, el fet de ser home o dona (Laufer i Rocherfort, 2016). Per tant, l'observació del joc simbòlic ens aporta informació dels estereotips i rols de gènere que els infants estan desenvolupant, ja que mitjançant escenaris presents en la vida aquests imiten conductes i situacions quotidianes que han viscut i observat.

Hem de tenir present que la reproducció dels rols de gènere i els estereotips dels infants es basen en els prejudicis socials, les tradicions culturals i el tarannà de la societat en la qual viuen. És on ells i elles observen les conductes, idees i situacions que creen o viuen els adults del seu voltant, les prenen com a model i en el joc simbòlic les imiten.

Actualment, vivim en una societat desigual i per tant, és important parar atenció als rols de gènere que desenvolupen els infants, ja que s'han vist influenciats per la societat, l'escola, els mitjans de comunicació i la cultura, entre d'altres. Això provoca que els infants adquireixin idees predeterminades sobre els estereotips de gènere desencadenant una retroalimentació en les conductes que ells i elles duran a terme en un futur.

Tot i que la reivindicació sobre els drets i l'emancipació de la dona – des del punt de vista Europeu – comença amb la consciència de l'opressió de la dona a finals del segle XVIII en el marc de la Revolució Francesa, però no és fins al segle XIX i principis del XX que el feminisme s'accentua amb el sorgiment del capitalisme amb la Revolució Industrial fins arribar al plantejament de Simone de Beauvoir l'any 1949 qui amplia la mirada del feminisme envers la societat. Aquest creixement del pensament feminista actualment segueix en augment i la societat està parant atenció als estereotips, rols, idees, conductes, etc. i s'està aconseguint que la societat es focalitzi en la importància del gènere disminuint així la projecció d'idees, concepcions i estereotips que no permeten una visió global de la diversitat de gènere.

L'educació és un dels principals motors de canvi social i és per aquest motiu que l'escola ha de ser capaç d'acompanyar una construcció sociocultural que desmunti els estereotips de gènere i permeti coneixements i idees que englobin la diversitat de rols

possibles en totes les seves dimensions contemplant noves masculinitats i l'empoderament de la dona acompanyant aquest canvi social i cultural que el feminisme està aconseguint.

Aquest treball sorgeix de l'observació de situacions en relació als estereotips de gènere en el meu dia a dia com per exemple, *que un infant no es mengés una llaunadura pel fet de ser rosa o actes discriminatoris a famílies homoparentals*. En aquest moment la meva curiositat per saber com naixien i es desenvolupaven aquestes idees i estereotips en els infants va anar en augment fins que vaig decidir realitzar la investigació presentada a continuació.

2. Objectius

Els objectius que s'han establert per aquesta investigació són els següents:

2.1. Objectius

El objectius marcats per aquest treball són els següents:

- Objectius generals i específics

→ O.G.1: Observar l'expressió dels rols de gènere en el joc simbòlic

- + O.E.1: Observar la comunicació verbal i no verbal – conducta, interaccions, explicitació verbal, to de veu, gestualitat, expressió del rostre, etc.– dels infants en el joc simbòlic en relació amb la seva expressió dels rols de gènere.

→ O.G.2: Entendre el desenvolupament dels rols de gènere segons el sexe i l'edat per mitjà del joc simbòlic.

- + O.E.1: Analitzar com evolucionen els rols de gènere en funció de l'edat.
- + O.E.2: Analitzar la desigualtat dels rols de gènere en funció del sexe.

2.2. Hipòtesis o preguntes

Per altra banda, aquests objectius necessiten preguntes per dur a terme el treball:

→ P1: Com els infants expressen els rols de gènere en el joc simbòlic?

→ P2: Quin és el desenvolupament dels rols de gènere segons l'edat?

→ P3: La comunicació verbal i no verbal – explicitació verbal, to de veu, gestualitat, expressió del rostre, etc. i les interaccions – són els mateixos en nens i nenes?

→ P4: Quines desigualtats hi ha en l'expressió dels rols apareixen en funció del sexe?

3. Marc Teòric

3.1. Sexe i gènere

Existeix una tendència a confondre el concepte de sexe i gènere quan en realitat són totalment diferents, per entendre les idees socials que s'han instaurat al voltant de les paraules *sexe* i *gènere*, cal entendre l'evolució d'aquestes.

Aguilar (2008) ens exposa que fins als anys seixanta els termes *sexe* i *gènere* són utilitzats sense cap distinció fins que Money dona menció al paper del gènere - *gender role* – per descriure el conjunt de conductes atribuïdes a les dones i els homes.

Oakley (1972) des de la vessant sociològica exposa que el terme *sexe* fa referència a les diferències fisiològiques entre homes i dones i el *gènere* correspon a les pautes de comportament cultural establertes en l'àmbit femení i masculí.

Tanmateix, Beauvoir l'any 1949 obre una nova finestra a la corrent feminista amb el seu plantejament quan estableix diferències entre sexe i gènere i exposa que homes i dones són resultat d'una construcció cultural i no biològica. *No se nace mujer, se llega a serlo* (Beauvoir, 2017)

D'altra banda, Giddens (2006) utilitza el terme *sexe* per referir-se a les diferències anatòmiques i fisiològiques que defineixen el cos de l'home i de la dona, en canvi, el *gènere* afecta a les diferències psicològiques, socials i culturals que existeixen entre l'home i la dona.

De fet, Money (1978) des de la vessant filosòfica exposa sobre el *sexe* i el *gènere*:

Como la identidad genérica se diferencia antes de que el niño pueda hablar de ella, se suponía que era innata. Pero no es así. Usted nació con algo que estaba preparado para ser más tarde su identidad de género. El circuito impreso ya estaba, pero la programación no estaba establecida, como en el caso del lenguaje. Su identidad de género no podía diferenciarse ni llegar a ser masculina o femenina sin estímulo social. (p.88)

En aquest sentit les nocions de gènere i sexe no s'han dotat d'un únic significat sinó que s'han interpretat de diferents formes. Martín (2006) explica que *no existeix una definició normativa i unívoca de gènere, ja que es tracta d'un concepte que està en plena evolució teòrica i es va perfilant i reelaborant. (p.37)*

En l'actualitat s'han captat les idees de sexe i gènere des d'una perspectiva feminista, per tant, s'entén el gènere com *un substitut del terme sexe i es preveu un canvi terminològic que fa créixer la importància del gènere, com un aspecte cultural, i el sexe, com l'aspecte natural o biològic de l'ésser humà.* (Durán, 1999)

3.2. Els rols de gènere

James i Vander (1986) manifesten que les diferències anatòmiques entre els homes i les dones van servir de base per l'assignació dels rols sexuals i els defineix com un conjunt d'expectatives sobre com s'han de comportar els membres de cada sexe, tenint en compte que aquests comportaments depenen de les definicions i significats socialment construïts.

En aquest mateix tarannà, Mascia-Lee i Sharpe (2002) defineixen els rols de gènere com *les habilitats socials i formes d'actuar que es consideren apropiades pels membres d'una societat dependent si són homes o dones.* (p.12).

De la mateixa manera Coon i Mitterer (2010) argumenten que el rol de gènere és el patró de conducta assenyalat com aquell que s'espera d'un sexe o d'un altre. A més, afegeixen que a l'explicar als pares i les mares que no donen el mateix tracte als seus fills que a les seves filles, molts expliquen que els sexes són diferents per naturalesa.

En contraposició a les afirmacions dels pares i mares explicades per Coon i Mitterer (2010) anteriorment, Mead (1982) exposa la següent idea:

Los rasgos de la personalidad que llamamos femeninos y masculinos se hallan tan débilmente unidos al sexo como lo está la vestimenta, las maneras y la forma del peinado que se asigna a cada sexo según la sociedad y la época. [...] Estamos obligados a deducir que la naturaleza humana es maleable de una manera casi increíble y responde con exactitud y de forma contrastante a condiciones culturales distintas y opuestas. (p.236)

Per tant, en trets generals i tenint en compte les definicions anteriors, els rols de gènere és l'actitud, la forma d'actuar, les habilitats socials i els patrons de conducta, entre d'altres que la societat espera d'una persona d'un sexe en concret en relació a les condicions culturals i socials. Segons Giddens (2006) la base d'aquestes conductes i formes de fer esmentades anteriorment és la comunicació i afegeix que la comunicació verbal i no verbal estan percebudes de forma diferent pels homes i les dones a conseqüència de la posició social i el poder que exerceixen en la societat. (p.147)

3.2.1. Comunicació no verbal

El gènere i la comunicació no verbal es veuen estretament relacionats en el moment que comprenem que la interpretació i l'expressió en la vida quotidiana i el llenguatge corporal i no verbal en la vida social depenen del gènere de la persona, ja que la interacció social requereix diferents formes de comunicació no verbals que faciliten l'intercanvi d'informació i significats mitjançant les expressions facials, gestos, moviments del cos, etc.

Pel que fa a la comunicació no verbal, Giddens (2006) constata que els homes a causa de la seva posició social i al fet d'haver-se mogut més en la vida social fora de casa tenen més facilitat per establir contacte visual, ocupen més espai i tenen postures més obertes en relació a les altres persones i tendeixen a seure i estar més relaxats. D'altra banda, pel que fa a les dones explica que degut a la poca socialització han adquirit postures més tenses i tancades en relació a la societat, cerquen l'aprovació d'una segona persona mitjançant el contacte visual i expressen més clarament les seves emocions i recolzen les seves interaccions amb aquestes.

3.2.2. Aspectes de la comunicació verbal

En la comunicació verbal Giddens (2006) exposa alguns aspectes destacables com ara que els homes fan més ús de la seva opinió i la seva veu en una conversa. Seguint aquesta afirmació Sato (1995) afegeix que els homes acostumen a interrompre més a les dones al llarg d'una conversa i intenten controlar-la.

D'altra banda, els homes donen per suposat que les dones saben menys que ells pel simple fet de ser dones i ho expliciten verbalment. En canvi, les dones acostumen a tenir un to de veu més baix en una conversa amb un home que en una conversa entre dones. (Sato, 1995)

Finalment, Iturbe (2015) afirma que els homes en realitzar o dur a terme una conducta considerada femenina la seva identitat es posa en dubte pels altres i per tant, els homes es regeixen més pels rols de gènere que les dones, ja que aquestes cedeixen més als rols masculins que els homes als rols femenins.

3.3. Els rols de gènere a educació infantil

Els rols de gènere es defineixen com *les activitats, els comportaments, feines o treballs que cada cultura assigna a cada sexe* (Martín, 2006, p.51). Aquests apareixen en els infants entre els quatre i sis anys en la majoria de les societats, és l'edat en què els

infants comencen a qualificar les diferents activitats, tasques o feines com activitats femenines, masculines o neutres.

De fet, la idea sobre el gènere i els rols comença fins i tot abans que l'infant pugui néixer, *en el moment de revelar el sexe del fetus ja es poden observar els rols de gènere de la mare i els acompanyants [...] deixen anar informació sobre el que significa ser home o dona i en com educaran el bebè.* (Martín, 2006, p.41).

D'acord amb aquesta idea, Coon i Mitterer (2010) argumenten el següent:

El aprendizaje de los roles de género está presente desde el inicio. Las bebés reciben un trato más tierno y son cargadas con más suavidad que los bebés. El padre y la madre juegan de forma más ruda con los hijos que con las hijas (que presuntamente son más "delicadas"). Más adelante, se permite a los niños a vagar por zonas más amplias sin permiso especial. A las hijas le dicen que son bonitas y que "las niñas bien no pelean". A los niños le dicen que deben ser fuertes y que los "niños no lloran". Se les pide con más frecuencia que controlen sus emociones, salvo la ira y la agresión, cuya presencia los padres toleran más en los niños que en las niñas. (p.366)

Un cop l'infant ha nascut se li segueix donant informació sobre que és ser home o dona, de quina manera s'ha de comportar, què ha de fer, qui tipus de roba pot dur i quina no i sobretot, com pot i ha de tractar al mateix sexe i el sexe oposat d'acord amb les normes establertes per la societat.

James i Vander (1986) destaquen els següents elements en relació a l'evolució de l'adquisició dels rols de gènere:

Presten especial atenció al moment més crític per la formació dels rols de gènere i destaquen que és al voltant dels tres anys, ja que és quan l'infant es reconeix com a nen o nena i pot saber amb exactitud el sexe dels altres. A més, explica que als quatre anys arriben a comprendre que el sexe no canvia al llarg de la vida i per tant, poden designar sense equivocar-se el sexe de les altres persones. I finalment, als sis anys la identitat sexual ja està consolidada i per tant, l'infant comença a comportar-se d'una manera o d'un altre segons el seu gènere.

També explica que els infants al llarg de l'educació infantil poden explicar i diferenciar clarament les activitats estereotipades que desenvolupa cada sexe respecte al seu aspecte biològic i l'ambient familiar, social i educatiu.

3.4. El joc simbòlic

A partir del segle XX el joc simbòlic es converteix en un element d'estudi per entendre el desenvolupament dels infants, ja que en aquest joc els infants deixen anar les seves preocupacions, necessitats, plaers, etc.

Segons Freud (1905) el joc és la vinculació a l'instint de plaer, és a dir, el joc és una via on l'infant expressa les seves necessitats i les intenta satisfer. Més endavant afegeix que és una via per expressar les angoixes i situacions difícils que els infants no entenen o dominen de la vida adulta.

D'altra banda Piaget (1932) explica que el joc és un símil del desenvolupament cognitiu dels infants i que aquesta ajuda a la construcció de noves estructures cognitives. Piaget explica que l'infant s'ha d'adaptar a un món físic i social que no acaba d'entendre i la manera d'adaptar-se aquest és per mitjà del joc on té la possibilitat de transformar la realitat en joc per entendre-la millor.

La teoria del desenvolupament cognitiu de Piaget (1932) considera que hi ha quatre gran etapes que engloben la vida del infant des del naixement fins als 15 anys:

- Etapa sensoriomotora (0-2 anys): L'infant desenvolupa el seu coneixement per mitjà de la interacció amb el seu entorn més proper i amb jocs sensorials i experimentals on l'infant hi actua directament.
- *Etapa preoperacional (2-7 anys)*: S'estableix un comportament egocèntric i l'infant pensa que és el centre del món. Es desenvolupa la imaginació i l'expressió, fet així que l'infant sigui capaç de desenvolupar un joc simbòlic en el qual avoca els aspectes de la realitat que surten dels seus esquemes i no comprèn.
- Etapa operacional concreta (7-11 anys): En aquesta etapa es desenvolupa la capacitat de raonament en situacions en que la persona és present i són concretes. No obstant això, sempre obtindrà una visió condicionada pel seu pensament.
- Etapa operacional formal (11-15): En aquesta etapa la persona ja és capaç de formular hipòtesis, resoldre problemes i comprendre la realitat tal com és. Es desenvolupa la identitat personal i l'interès per les altres persones.

Tenint en compte que ens situem en l'etapa preoperacional, el joc simbòlic *és un mitjà excel·lent per poder explorar la vida, el que hi té lloc i el que afecta l'infant com a ésser humà [...] i que mitjançant la recreació del joc, l'infant reproduïx i interpreta actituds, model i comportaments captats d'un món que no és fàcil de comprendre.* (Abad i Ruiz, 2011, p.101). El joc simbòlic és l'escenari ideal per observar els rols de gènere que

desenvolupen els infants, ja que aquests des que neixen observen i imiten les conductes de l'adult i per tant, prenen com a exemple les idees i les conductes deixant-les anar en espais de joc com els ambients.

3.4.1. El joc simbòlic i els rols de gènere

El joc sociodramàtic, com representació de rols, és una forma freqüent de joc simbòlic en l'edat infantil per ensenyar comportaments futurs que construeixen els esquemes de gènere. (Abad i Ruiz, 2011, p.220). No obstant això, hem de comprendre que l'aprenentatge dels rols de gènere no és un aprenentatge aliè, sinó que també necessita d'un temps i d'un espai d'evolució mitjançant el joc. El rol que els infants adquireixen i desenvolupen en el joc simbòlic és la forma en què perceben la realitat i el que és per a ells i elles representar un paper masculí o femení.

Per aquests motius, s'assigna a aquest joc un gran valor, ja que serveix de transmissor cultural entre adults i infants, permetent una forma de representació de la societat amb la qual conviuen els infants de l'aula, és a dir, *l'imaginari construït pels infants sobre l'assignació de rols en la família, l'escola, la feina i la societat. (Abad i Ruiz, 2011, p.220).*

El joc simbòlic és l'escenari ideal per observar els rols de gènere que desenvolupen els infants, ja que aquests des que neixen observen i imiten les conductes de l'adult i per tant, prenen com a exemple les idees i les conductes deixant-les anar en espais de joc.

És una forma pròpia de pensament de l'infant on l'assimilació de la realitat preval en les relacions dels infants amb el significat de les coses i la pròpia construcció del que significa la cosa per poder assimilar la realitat, fer-la servir, per poder comprendre-la i dominar-la. (Piaget, 1973 citat per Abad i Ruiz, 2011, p.104)

4. Metodologia

4.1. Definició de la investigació

Aquesta investigació s'ha dut a terme per mitjà de la metodologia qualitativa, tenint en compte que la perspectiva metodològica qualitativa s'interessa per la comprensió significativa dels fenòmens i la interpretació motivacional de la conducta dels actors socials, i per això està orientada a la producció i interpretació del discurs i les accions. (Ortí, 1994)

A més, és un estudi de cas qualitatiu descriptiu, ja que és a partir de la interpretació de les observacions que es pretén explicar i comprendre l'expressió dels rols de gènere en el joc simbòlic i el desenvolupament d'aquests en relació amb l'edat i el sexe.

S'ha realitzat una observació directa no participativa en 3 sessions d'una hora a cada grup d'edat – 3 anys, 4 anys i 5 anys –, per tant, 9 sessions d'observació en total a l'espai de joc simbòlic.

4.2. Context de la recerca

La mostra amb la qual es treballarà seran els infants de 3 a 6 anys de l'escola escollida i la recollida de dades es farà per mitjà de l'observació en l'ambient de joc simbòlic, ja que l'enregistrament no ha estat possible per falta d'autorització per part de les famílies.

Tenint en compte la situació actual causada per la COVID19, i les restriccions de les escoles a persones externes de les escoles contactades només em permetien l'accés a dues escoles en concret. Finalment, hi ha diversos motius pels quals m'he decantat per aquesta escola. Els motiu principal és que l'escola porta a terme un projecte de convivència amb un objectiu centrat en potenciar l'equitat educativa i el respecte a la diversitat.

L'escola escollida al seu projecte de convivència (2016) detalla els següents objectius específics:

- Garantir la incorporació òptima dels nous membres de la comunitat educativa.
- Promoure una cultura de centre inclusiva que respecti i valori les diferències i promogui la igualtat.
- Establir normes de convivència de consens que potenciïn la diversitat.
- Establir accions a favor de les diferents cultures presents al centre.

D'altra banda, l'escola també combina infants i famílies de diferents estatus socioeconòmics, hi ha varietat de tipologies de família, aspecte que permet observar indirectament la influència de l'entorn en el desenvolupament de l'expressió dels rols de gènere.

Pel que fa als aspectes relacionats amb el joc simbòlic tenen una tarda destinada a realitzar ambients – joc simbòlic, experimentació, construcció, art i espai de llum, entre d'altres – d'un a dos cops per setmana on es troben els diferents nivells, per tant, és un

espai de joc simbòlic¹ que no variaria i sempre serà el mateix. A més, és un espai que no és l'aula ordinària i per tant, no hi haurà tants rols, actituds i relacions preestablertes, ja que no hi estan cada dia i és un espai que no és de ningú en concret.

No obstant això, aquest any les restriccions de la COVID19 no permeten que els diferents nivells es barregin i per tant, es realitzaran les observacions a l'espai de joc simbòlic amb les diferents classes separades.

L'escola es defineix com una escola oberta, plural i respectuosa amb totes les cultures, la responsabilitat, l'adquisició de coneixements i l'atenció individualitzada, entre d'altres. Cal destacar la menció a la coeducació, la qual defineix com *afavorir la igualtat entre l'alumnat* i prediquen l'establiment de regles basades en els principis de convivència i respecte.

Com que l'escola només té una línia, es pretén realitzar observacions i enregistraments de les interaccions dels infants d'una mateixa aula durant dues setmanes al llarg de les sessions a l'espai de joc simbòlic per obtenir informació suficient per entendre els rols de gènere que desenvolupen els infants i com influeix en la seva manera de fer i d'expressar-se segons l'edat i el gènere.

4.3. Participants en l'estudi

Per entendre més concretament els participants en l'estudi a continuació podem trobar els aspectes rellevants de cadascuna de les aules:

- Esquirols (3 anys): En aquesta aula hi ha 11 infants que estan dividits en 6 nens i 5 nenes. Hi ha un infant que viu en una família monoparental i no ha conegut al seu pare, per tant, les seves referents més properes són la mare i l'àvia.
- Llebres (4 anys): Una classe on hi ha 22 infants de les quals 12 són nenes i 10 nens. S'ha de tenir en compte que un infant del grup classe ha marxat dies abans d'iniciar les observacions. En aquesta aula hi ha un infant amb dificultats important en el llenguatge i una altra amb altes capacitats verbals. A més, ens trobem una nena que viu en una família en situació de vulnerabilitat.
- Guineus (5 anys): Una aula formada per 17 infants de les quals 11 són nenes i 6 nens. Entre aquests hi ha un infant amb una mutació considerada *rara* de la qual no hi ha gran informació, per tant, fins aleshores s'ha diagnosticat una discapacitat física i un retard cognitiu provocat per una microcefàlia. A més, hi ha una família homoparental de dones amb dues bessones.

¹ Vegeu Annex 1. Fotografies de l'ambient de joc simbòlic

4.4. Tècnica de recollida de dades

La recollida de dades s'ha dut a terme durant els mesos de març i abril, realitzant dues observacions com a prova pilot per definir i concretar les posteriors observacions en relació als objectius. Les concrecions que s'han realitzant a partir de les proves pilot són les següents:

- Centrar l'observació en 2 o 3 espais per realitzar descripcions més centrades i acurades de les accions.
- Fer canvis en l'eina d'observació.
 - Afegir ítems d'observació a la taula d'observació encara que no estiguin fonamentats al marc teòric, ja que han aparegut reiteradament al llarg de les observacions i s'han considerat rellevants per l'estudi que s'ha portat a terme sobre l'expressió i l'evolució dels rols de gènere.
- Augmentar la quantitat d'observacions amb un mínim de 6 observacions.

Finalment, s'ha assistit a nou sessions d'ambients de joc simbòlic – tres per a cada grup d'infants – a realitzar observacions directes no participants. Les observacions s'han dividit en 3 setmanes que inclouen una observació per cada grup, és a dir, en total 3 observacions. Cal destacar que l'observació s'ha realitzat en dos punts diferents de l'aula, ja que en un dels dos hi havia més facilitat per accedir a l'explicitació verbal dels infants.

La recollida de dades de cada observació s'ha realitzat a partir d'una taula d'observacions i d'un diari de camp, és a dir, s'ha omplert i realitzat una taula d'observacions² i un diari³ per a cada observació. Quan s'observava un ítem de la taula d'observacions s'apuntava i s'especificava si aquest es complia o no, seguidament al diari de camp s'especificaven aquells aspectes importants a tenir en compte en relació a l'ítem. És a dir, la taula d'observació ha servit per fer un registre ràpid i el diari de camp ajuda en la interpretació i explicació dels ítems.

És important destacar que a la taula d'observació s'ha afegit elements interpretats al llarg de les observacions que s'han considerat imprescindibles tot i no haver estat fonamentats prèviament.

² Vegeu Annex 2. Taules d'observació

³ Vegeu Annex 3. Diari de camp

4.5. Anàlisi de dades

Un cop finalitzat el treball de camp s'ha realitzat una transcripció del diari per identificar les idees que més s'han observat per obtenir la taula de categories i poder analitzar de forma concreta i específica tota la informació obtinguda.

S'han analitzat les formes i maneres en què els infants han expressat els rols de gènere a l'espai de joc simbòlic, és a dir, la tipologia de composicions de grup, les formes de distribució en l'espai, el tipus d'interaccions que s'han donat, etc. i el que han comportat aquestes amb relació als rols de gènere, és a dir, si són formes que perpetuen els estereotips o no.

Seguidament, s'ha analitzat la comunicació verbal i no verbal dels infants i les formes d'expressió esmentades anteriorment per obtenir el desenvolupament en funció del sexe i l'edat dels infants destacant aquells aspectes que mostren una clara distinció entre allò que fan les nenes o els nens.

5. Resultats

A continuació, es mostraran els resultats de l'estudi obtinguts partint del buidatge de la taula d'observacions⁴, el diari de camp⁵ i la taula de categories⁶.

5.1. L'expressió dels rols de gènere en el joc simbòlic

A continuació es mostren les formes i maneres en què els infants han expressat els rols de gènere per mitjà de la comunicació verbal i no verbal i el que han comportat aquestes amb relació als rols de gènere, és a dir, si són formes que perpetuen els estereotips.

L'espai de joc simbòlic i els diferents espais que el componen han estat l'espai idoni perquè els infants puguin inhibir-se jugant i així poder analitzar les formes i tipologies d'expressió dels rols de gènere en la seva comunicació verbal i no verbal. Aquestes expressions s'han donat en diferents categories que són les següents:

- X **Distribucions**: La distribució en l'espai ha estat un factor determinant pel que fa a l'expressió dels rols de gènere, ja que aquestes no han estat equitatives sinó que la majoria depenien del sexe dels infants i les preferències d'aquests.
- X **Composicions**: Les composicions de grup d'infants han estat marcades pel sexe dels infants i les preferències d'aquests.

⁴ Vegeu Annex 2. Taula d'observacions

⁵ Vegeu Annex 3. Diari de camp

⁶ Vegeu Annex 4. Taula de categories

- X Interaccions: S'han donat interaccions entre persones del mateix sexe i de sexe diferent. A més, la majoria d'interaccions han estat entre persona-persona i en menys quantitat entre persona-grup.
- X Rols: Els rols que s'han expressat han sigut reals i interpretats i la majoria han estat estereotipats i coincidint amb el que la societat espera d'un nen o una nena. A més, hi ha rols que només s'han donat en nen i d'altres que només han interpretat nenes.
- X Llenguatge verbal: La comunicació verbal és el factor menys estereotipat de les formes d'expressió, ja que tant nens com nenes es parlen de la mateixa forma.

5.2. El desenvolupament i les desigualtats de l'expressió dels rols de gènere en funció de l'edat i el sexe.

Per comprendre amb més facilitat i rigor el desenvolupament de l'expressió dels rols de gènere a continuació es mostren els aspectes relacionats amb l'edat i el gènere.

- X Rols: Els nens es decanten per representar i interpretar rols relacionats amb càrrecs relacionats amb l'autoritat – forestals, policia, etc. – o amb oficis socialment masculins – mecànic, bombers, etc.— . Les nenes generalment adopten rols relacionats amb la cura – mare, metgessa, etc. –. L'ús de les disfresses amb nenes és per vestir-se de fades, princeses, mare, etc. Cal destacar que hi ha nenes que fan ús de les disfresses per empoderar-se. La majoria d'infants que van al racó del teatre només és per agafar disfresses. *Les nenes han fet ús de les disfresses per empoderar-se (superheroïna, doctora, etc.), en canvi els nens fan ús de les disfresses per fer veure que són animals (granota, etc.)*⁷. D'altra banda, els rols en què representen animals o ser un metge o una metgessa s'han donat en els dos sexes.

Els estereotips que es reflecteixen en els rols de les nenes són: dependència, cura dels altres, importància de la imatge, la importància de les tasques de la llar i el sentimentalisme. En canvi, en moments concrets s'han desmarcat en estereotips com: el poder i el domini, la impulsivitat i l'autoritat. Els estereotips que es reflecteixen en els rols dels nens són: agressivitat, competitivitat, impulsivitat i autoritat. En canvi, en moments concrets s'han desmarcat en estereotips com: el sentimentalisme, la cura i la fragilitat.

- X Distribució: Les distribucions en l'espai són desiguals. Hi ha espais de joc – cuineta i cotxe – que només són freqüentats per un únic sexe. Com per exemple, en l'observació N°8 amb els infants de 4 anys on podem observar que la major

⁷ Vegeu Annex 2. Taules d'observació. Observació N°6

concentració de nens és a l'espai del cotxe i les nenes a la cuineta: *La distribució inicial és: 3 nenes a la cuineta, 1 nen i 2 nenes a l'hospital, 2 nenes i 1 nen al teatre, 4 nens al cotxe i 2 nenes sense estar en un espai definit.*⁸

- X Accions: Els infants de 3 anys realitzen accions emmarcats en un joc individual. No obstant això, les accions que realitzen els infants de 4 i 5 anys van arrelades als rols que desenvolupen i aquestes majoritàriament perpetuen els estereotips de gènere. En la majoria de casos les postures corporals dels nens denoten tranquil·litat i seguretat, en relació a les nenes que mostren el contrari. D'altra banda, les nenes han desenvolupat més accions, conductes, etc. que s'aproximen a la llibertat dels rols de gènere. En les úniques dos accions que han dut a terme els nens, s'han justificat davant dels altres: *2 nens es posen faldilla i ningú els jutja per posar-se faldilla, però tot i això fan saber als altres que van disfressats un de nena i l'altra de princesa.*⁹
- X Desplaçaments: Els desplaçaments depenen de l'interès dels infants en el joc i el tipus de joc – moviment, construccions, hospitals, etc. – que porten a terme.
- X Composicions: Existeix una variabilitat entre els infants de 3, 4 i 5 anys. Els infants més petits porten a terme jocs més individuals, en canvi, els infants de 4 i 5 anys tendeixen a jocs grupals generalment diferenciats pel sexe.
- X Interaccions: Les interaccions són majoritàriament amb infants del mateix sexe. Hi ha infants que eviten les interaccions amb el sexe oposat. *1 nen i 1 nena juguen junts a la cuineta/menjador. Ella cus la roba amb la màquina de cosir i ell l'agafa i la posa a l'estenedor. Juguen sense parlar l'un amb l'altra i quan acaben l'acció el nen deixa de jugar i marxa.*¹⁰ A més, els infants de 3 anys en les seves expressions inclouen menys accions, interaccions, verbalitzacions, etc. que incideixen en la perpetuació dels estereotips de gènere.
- X Verbal: Les explicacions verbals i els gestos vocals acostumen a ser el factor menys discriminatori. La forma en què i com diuen les coses acostuma a dependre de la situació i no tant de la persona amb la que es parla. El to de veu dins de les explicacions i els gestos és el més diferenciat entre nens i nenes.
- X Perpetuació dels rols: La perpetuació dels rols de gènere en l'expressió dels rols de gènere augmenta en funció de l'edat. Les conductes, interaccions, expressions, etc. augmenten en més quantitat entre els 3 i 4 anys que entre els 4 i 5 anys que són més equitatives. L'evolució de l'expressió dels rols de gènere evoluciona de forma estereotipada en els dos sexes., és a dir cada vegada es perpetuen més els

⁸ Vegeu Annex 2. Taules d'observació. Observació N°8

⁹ Vegeu Annex 2. Taules d'observació. Observació N°2

¹⁰ Vegeu Annex 2. Taules d'observació. Observació N°5

estereotips de gènere sense dependre si la persona és nen o nena. Aquest augment va paral·lelament amb l'augment d'edat.

- X Llibertat: Tot i que portin a terme accions que trenquen els estereotips, generalment cap sexe cedeix a rols socialment establerts al sexe oposat.
- X Formes de càstig: No s'ha pogut observar cap forma de càstig.

6. Anàlisi i discussió

L'anàlisi i discussió es presentarà dividida en relació als objectius de la investigació.

6.1. L'expressió dels rols de gènere en el joc simbòlic

A continuació es realitzarà l'anàlisi i la discussió de les formes i tipologies en què els infants han expressat els rols de gènere i el que han comportat aquestes amb relació als rols de gènere, és a dir, si són formes que perpetuen els estereotips o no.

L'espai de joc simbòlic ha estat l'escenari idoni per l'expressió dels rols de gènere, ja que els infants han mostrat les seves inquietuds i idees relacionades amb el món adult, i en aquest cas amb els rols de gènere i els estereotips, en el joc.

L'ambient de joc de l'escola conté set espais diferents¹¹, la cuineta, el menjador, l'hospital, la botiga, el teatre o perruqueria – depenent de la setmana –, el cotxe i l'espai de construcció. En aquest context les diferents expressions dels rols de gènere en el joc simbòlic, entenent els rols de gènere com el conjunt de comportaments, actituds, interaccions, valors establerts socialment per a cada sexe, s'han donat en diverses formes d'expressions.

Els rols de gènere estan presents en la distribució dels nens i nenes en l'espai donat que les distribucions no han estat equitatives en la majoria d'observacions perquè els infants mostraven preferències per diferents espais. Pel que fa a les distribucions de l'espai s'ha donat un cas de violació de l'espai – ús irrespectuós del territori aliè sigui amb la vista o amb el cos – entre dos infants: *parlen sobre el coronavirus i simula que li posa una injecció, ella li diu que no vol però, ell li agafa el braç i li posa igualment. Hi ha una imposició de l'opinió*¹².

El fet que les distribucions ja no fossin equitatives ha comportat que les composicions, és a dir, les tipologies i formes de composició dels grups d'infants no sigui equitativa, de la mateixa manera que les interaccions que s'han donat siguin majoritàriament amb

¹¹ Vegeu Annex 1. Fotografies de l'ambient de joc simbòlic

¹² Vegeu Annex 2. Taules d'observació. Observació N°5

persones del mateix sexe i variïn segons l'edat dels infants. A més, la majoria de les interaccions han estat de persona a persona, és a dir, la majoria d'expressions s'han donat per influència o interessos mutus de dues persones, ja que els infants tendien a jugar individualment o en grups petits: *Les 2 nenes que no tenien un espai definit juguen al cotxe, fan veure que van a comprar. Porten bosses de mà i parlen sobre que van a comprar roba*¹³. D'altra banda, també s'han donat, tot i que en menys quantitat, relacions del tipus persona-grup, és a dir, expressions dels rols que s'han donat per influència d'una persona en un grup: *Les nenes han fet ús de les disfresses per empoderar-se (superheroïna, doctora, etc.)*¹⁴. En aquest cas s'ha observat que una de les nenes s'ha posat un tros de tela fent veure que era una capa i ha simulat ser una superheroïna i la resta de nenes del grup l'han seguit en l'acció.

D'altra banda, en relació amb els aspectes anteriors, pel que fa als desplaçaments, aquests depenen de l'interès dels infants en el joc i el tipus de joc – moviment, construccions, hospitals, etc. – que porten a terme.

Els rols, siguin interpretats o reals, que els infants han expressat o interpretat al llarg de les sessions de joc simbòlic són majoritàriament estereotipats i per tant, compleixen el que la societat espera d'ells o elles, ja que les nenes s'han decantat pels rols relacionats amb la cura i els nens amb rols relacionats amb l'autoritat. A més, els rols es representaven de forma versemblant i acord a la realitat amb mares que portaven els infants al metge i cuinaven i pares que anaven a treballar a la botiga mentre la mare es quedava a l'espai del menjador. No obstant això, també s'han donat rols com els d'animals que s'han interpretat en els dos sexes.

Finalment, és important destacar que el llenguatge verbal i per tant, les explicitacions verbals i els gestos vocals, acostumen a ser el factor menys discriminatori. La forma en què i com diuen les coses acostuma a dependre de la situació i no tant de la persona amb la qual es parla.

6.2. El desenvolupament i les desigualtats de l'expressió dels rols de gènere en funció de l'edat i el sexe.

L'ambient de joc, tal com s'ha esmentat en l'apartat anterior, conté sis espais diferents, on el més destacable és que la distribució dels infants en els espais és desigual, ja que hi ha espais com la cuineta i el cotxe que acostumen a estar freqüentats per un únic sexe. El motiu principal d'aquest fet ha estat el desinterès de la majoria dels nens per

¹³ Vegeu Annex 2. Taules d'observació. Observació N°8

¹⁴ Vegeu Annex 2. Taules d'observació. Observació N°6

estar a la cuineta o el desinterès de les nenes pel racó del cotxe. A més, en un dels casos on un nen mostra interès per la cuineta una nena no el deixa accedir: *Hi ha 2 nenes que no s'han mogut de la cuineta en tota la sessió. A més, un nen s'intentà afegir a la cuineta i les nenes no el deixen i decideix marxar.*¹⁵

Cal destacar, però que l'aula d'infants de 3 anys és el grup on els nens han accedit més a l'espai de la cuineta. No obstant això, és important tenir en compte que en la majoria de situacions que s'han donat, l'educadora estava jugant amb els infants: *3 infants treballen a la cuina, que ara s'ha convertit en un restaurant. 1 nena cuina i 2 nens paren taula pels 2 infants i l'educadora. 1 nen estén la roba i en una conversa amb l'educadora l'explica que fa com el papa. Quan acaben de dinar el joc en aquest espai acaba.*¹⁶

És indiscutible que els rols que interpreten i realitzen els infants van arrelats a l'espai on es troben i les accions que fan. És per aquest motiu que els rols que adopten les nenes i els que adopten els nens són diferents. Els nens es decanten més per rols relacionats amb càrrecs autoritaris com són els policies, forestals o en oficis socialment considerats masculins com són els mecànics i els bombers: *2 nens han estat tota la sessió al racó del cotxe fent de mecànics i forestals.*¹⁷

En canvi, les nenes interpreten rols relacionats amb la vida privada com poden ser una mare o una germana i personatges fantàstics femenins estereotipats com fades o princeses: *Les dues nenes que són al teatre es vesteixen de fades i fan teatre fent veure que ho són*¹⁸ *o les 4 nenes que són al teatre hi van per disfressar-se i seguir jugant en un altre espai. Mentre es disfressen s'ajuden i comenten que es posaran o de què es disfressaran. Jo em poso aquesta faldilla perquè faré de germana gran, jo aquesta tela la faré servir de vestit per ser la mare, jo també vull ser germana, que em poso?*¹⁹ En aquest últim exemple, observem com hi ha una nena que demana opinió i busca l'aprovació en una segona persona, tal com afirma Giddens (2007). No obstant això, penso que en aquest cas no depèn del fet de ser nen o nena sinó que depèn del caràcter de l'infant, ja que aquesta nena es mostrava en una posició de tímida i inseguretat respecte les altres nenes.

De fet, aquestes conductes no són més que un reflex de la societat en la qual vivim. Els infants representen en el seu joc allò que observen en els adults del seu entorn més

¹⁵ Vegeu Annex 2. Taules d'observació. Observació N°2

¹⁶ Vegeu Annex 2. Taules d'observació. Observació N°4

¹⁷ Vegeu Annex 2. Taules d'observació. Observació N°1

¹⁸ Vegeu Annex 2. Taules d'observació. Observació N°8

¹⁹ Vegeu Annex 2. Taules d'observació. Observació N°9

proper. Tal com afirmen Gradaïlle i Merealas (s.d) *els ritmes temporals de dones i homes posen en relleu diferències que amaguen profundes desigualtats. Elles viuen la quotidianitat amb un rellotge que 'avança l'hora' i accelera els temps, sent moltes les responsabilitats que han d'assumir quan les hores disponibles no són tantes.*

Malgrat això, s'han donat accions en què les nenes i els nens han trencat els estereotips que la societat els ha imposat fent ús de les disfresses. Les nenes han utilitzat les disfresses per empoderar-se i fer de superheroïnes: *Les nenes han fet ús de les disfresses per empoderar-se (superheroïna, doctora, etc.), en canvi els nens fan ús de les disfresses per fer veure que són animals (granota, koala, etc.) a excepció d'un que es disfressa de policia i persegueix als animals.*²⁰ És important destacar que dues de les nenes formen part d'una família homoparental. D'altra banda, hi ha dos nens que s'han disfressat un de princesa i l'altre de nena: *2 nens es posen faldilla i ningú els jutja per posar-se faldilla, però tot i això fan saber als altres que van disfressats un de nena i l'altra de princesa*²¹.

Tenint en compte aquestes observacions considero que les afirmacions d'Iturbe (2015) on explica que *les dones cedeixen més als rols masculins i els homes es regeixen més pels rols de gènere* no són certes, ja que crec que queda demostrat que les expressions dels rols de gènere depenen de la personalitat i les preferències de cada infant i no és una norma que es pugui generalitzar. No obstant això, cal destacar què quan un infant desenvolupa accions o comportaments que no van lligats als rols de gènere que la societat ha assignat al seu sexe és probable que aquests hagin estat observats en altres ocasions. *És important ser conscients que els infants valoren les coses i els fets del seu entorn de la mateixa manera que ho fan els seus pares.* (Font, 2018)

Aquesta diferenciació en la preferència d'un joc o un altre influeix en un altre aspecte valorat, les composicions de grup d'infants. El fet que els nens representin uns rols determinats i les nenes interpretin uns altres totalment diferents fa que les composicions de grups d'infants en el joc estiguin diferenciats pel sexe. Aquest aspecte és observable en les distribucions inicials on en un total de 31 espais ocupats en les distribucions inicials, dels 51 espais de totes les observacions, 15 han estat ocupats per només un sexe i només en 2 espais hi havia igualtat de sexe.

Pel que fa a les interaccions, de la mateixa manera que la distribució és generalment amb persones del mateix sexe, però és en les interaccions entre els nens i les nenes on

²⁰ Vegeu Annex 2. Taules d'observació. Observació N°5

²¹ Vegeu Annex 2. Taules d'observació. Observació N°2

s'ha pogut observar més detalladament la perpetuació dels rols de gènere. Aquesta com s'ha esmentat anteriorment augmenta en funció de l'augment d'edat dels infants.

En les observacions de les interaccions i les accions dels infants de 3 anys, tot i que generalment juguen individualment, s'ha demostrat que la majoria de rols que els infants desenvolupen són els que la societat espera, tot i que hi ha accions que trenquen els estereotips de gènere: *Els 3 nens que juguen i parlen sobre que ells estan fent de pares. Els tres volten per tot l'espai passejant amb els cotxets.*²² D'altra banda, en aquest mateix exemple també es constata que els nens acostumen a desenvolupar jocs de moviment i per tant, ocupen més espai que les nenes. Finalment, destacar que s'ha donat una interacció entre un nen i una nena on s'ha observat una dissociació entre l'expressió verbal i la no verbal; *1 nen i 1 nena són a l'hospital jugant a metges. Ella fa de doctora i dirigeix el joc. Al joc s'afegeixen dos nens que són a la cuineta i van al metge amb dos cotxets fent de pare perquè la doctora curi als seus bebès [...] la nena que està fent de doctora acompanya les seves accions i parla mirant directament al nen i acompanya cada frase amb l'expressió facial però ho fa amb els braços creuats i amb inseguretat.*²³

Tenint en compte aquest exemple, cal destacar que les explicacions verbals acostumen a ser el factor menys discriminatori. La forma en què i com diuen les coses acostuma a dependre de la situació i no tant de la persona amb qui es parla. No obstant això, el to de veu és el factor més diferenciat entre nenes i nens, sent els últims els que fan ús d'un to més alt. Aquest aspecte té una estreta relació amb el tipus de joc que desenvolupen, en aquest cas de moviment. Per tant, tot i que podem constatar que els nens tenen un to de veu més alt no podem afirmar, tal com fa Sato (1995) al marc teòric que les nenes tenen un to de veu més baix en una conversa amb homes que entre dones.

En les observacions dels infants de 4 i 5 anys s'han donat més interaccions, ja que la majoria de distribucions eren grupals. Aquestes accions i conductes van arrelades als rols que desenvolupen i aquestes majoritàriament perpetuen els estereotips de gènere. James i Vander (1986) al marc teòric expliquen que: *el moment més crític per la formació dels rols de gènere és al voltant dels tres anys, ja que és quan l'infant es reconeix com a nen o nena i pot saber amb exactitud el sexe dels altres.*

Respecte al grup de 4 anys cal prestar atenció que hi ha dues nenes que en dues sessions senceres no s'han mogut de la cuineta: *2 nenes – les mateixes que la sessió*

²² Vegeu Annex 2. Taules d'observació. Observació N°4

²³ Vegeu Annex 2. Taules d'observació. Observació N°7

*anterior – no s’han mogut de la cuineta en tota la sessió, han fet tasques de la llar una vegada i una altra. Feien servir bebès per simular que eren ells qui menjaven²⁴. També en aquest grup s’ha observat una forta imposició per part d’un nen a una nena: *El nen i la nena que juguen a l’hospital juguen junts. El nen i la nena parlen sobre el coronavirus i simula que li posa una injecció, ella li diu que no vol però, ell li agafa el braç i li posa igualment. Hi ha una imposició de l’opinió.*¹³*

Tot i que la diferència de les interaccions que perpetuen els estereotips no és tan gran, entre els infants de 4 i 5 anys aquestes segueixen anant en augment, o simplement podem comprendre que la imitació dels adults de l’entorn és cada cop més exacta, ja que es donen situacions pròpiament de la vida quotidiana de les persones: *2 nenes i 1 nen juguen a la cuineta, elles cuinen el dinar/sopar i ell ve a la cuineta a menjar i després va a la botiga a treballar. Una de les nenes fa de mare i l’altre fa de germana. El nen fa de pare²⁵. En l’augment d’aquestes accions podem observar que els estereotips en els nens i les nenes estan més adquirits fent així que les nenes adoptin una postura més conservadora i alguns nens imposin la seva veu per sobre d’elles i tal com afirma Giddens (2006) *els homes fan més ús de la opinió i veu*, com per exemple en el següent cas: *1 nen s’afegeix a les construccions. Observem que el nen que ja és a les construccions els proposa canviar la construcció, el nen no accepta. Si home fer això ens ha costat molt i no volem destrossar-ho. El nen parla per ell i la nena. En canvi, la nena no diu res en vers a la proposta de l’altre nen. En l’expressió de la cara de la nena podem observar que potser no li sembla mala idea, però no ho diu²⁶.**

A més, en aquesta edat les connotacions del llenguatge corporal augmenten. En aquest cas tal com constata Giddens (2006) en relació a les postures, s’ha observat que la majoria de les postures dels nens denoten llibertat i seguretat, en canvi, les postures de les nenes acostumen a ser més tancades i insegures: *1 de les nenes que està disfressada s’ha acostat a l’educadora i aquesta li ha dit que li queda molt bé aquest vestit, en aquest moment altres nenes s’han acostat per escoltar l’opinió de la mestra²⁷ o Quan a la sala d’espera de l’hospital hi ha 1 nen i 1 nena podem observar que les seves postures són totalment diferents. Ella s’asseu amb les cames plegades¹⁶.*

Finalment, és important destacar que en moments concrets els nens s’han desmarcat adquirit sentimentalisme, cura i fragilitat i les nenes han adquirit poder i domini,

²⁴ Vegeu Annex 2. Taules d’observació. Observació N°5

²⁵ Vegeu Annex 2. Taules d’observació. Observació N°6

²⁶ Vegeu Annex 2. Taules d’observació. Observació N°9

²⁷ Vegeu Annex 2. Taules d’observació. Observació N°5

impulsivitat i autoritat. I en cap d'aquests moments s'ha pogut observar cap tipologia de càstig en relació amb les persones que adquirien conductes o actituds socialment establerts al sexe contrari. Per tant, no es confirma la teoria d'Iturbe (2015) en que explica que quan un home porta a terme una conducta considerada femenina la seva identitat és posada en dubte.

No obstant això, considero que tot i que hi ha expressions que volen desmarcar-se dels rols social i culturals trobem a la majoria de nenes emmarcades en estereotips com: la dependència, la cura dels altres, la importància de la imatge, la importància de les tasques de la llar i el sentimentalisme i els nens en l'agressivitat, la competitivitat, la impulsivitat i l'autoritat

7. Conclusions

Resumint, l'expressió dels rols de gènere en els infants és observable en diversitat de factors que inicialment no ens poden semblar representatius de les distincions de sexe. No obstant això, com s'ha pogut observar els infants en les seves distribucions i desplaçaments per l'espai, les composicions de grups de joc i les interaccions amb els membres que conformen els grups i la comunicació verbal, entra d'altres porten implícites conductes que perpetuen els estereotips de gènere.

Pel que fa a la pregunta *Com els infants expressen els rols de gènere en el joc simbòlic?* S'ha constatat que l'espai del joc simbòlic de l'escola permet que els infants es trobin en situacions que potser no es troben en la seva vida quotidiana, com haver de fer de metges o metgesses i perruquers o perruqueres i en aquestes situacions de conflicte interior expressin allò que volen intentar comprendre de la societat.

En aquestes situacions que s'han donat s'ha pogut observar que les distribucions en l'espai no han estat equitatives, sinó que les nenes tendeixen a espais de la vida quotidiana i els nens a espais on poden estar en més moviment o obtenir rols relacionats amb l'autoritat. D'altra banda, els desplaçaments dels infants depenien dels interessos d'aquests i han estat molt arrelats a l'anàlisi de les distribucions dels infants en relació amb l'espai.

Les distribucions i els desplaçaments també han estat estretament lligats amb la tipologia de conductes que porten a terme els infants en les interaccions, ja que les nenes adquireixen rols relacionats amb la cura com fer de mare o metgessa i els nens rols relacionats amb l'autoritat com poden ser policies o forestals. No obstant això, les interaccions en relació amb el llenguatge verbal són l'aspecte que menys ha destacat

per promoure la perpetuació d'estereotips, ja que la forma en què els infants parlaven no depenia del sexe de la persona, sinó de la situació que s'estava vivint amb la persona.

Pel que fa a les accions, la majoria d'aquestes tendeixen a la perpetuació dels estereotips de gènere a excepció d'accions concretes que s'han donat en els dos sexes. Tanmateix, com s'ha esmentat al llarg del treball el gènere és una construcció social i cultural del que s'espera d'una persona d'un sexe o d'un altre. És per aquest motiu que la majoria d'aquestes accions d'expressió es porten a terme de forma inconscient, ja que són aspectes que els infants han anat adquirint i observant en el seu entorn com pot ser la família, l'escola o els mitjans de comunicació.

Seguidament, tenint en compte la pregunta sobre *Quin és el desenvolupament dels rols de gènere segons l'edat?* S'ha demostrat que els estereotips de gènere augmenten paral·lelament a l'edat, tant de forma quantitativa com qualitativa. És a dir, els infants de 5 anys es regeixen més a l'expressió de conductes que la societat espera d'ells i elles sense l'existència d'un plantejament o qüestionant d'aquella conducta. A més, l'augment considerable de les accions coincideix amb el moment crític – 4 anys – en què els infants es reconeixen la seva identitat de sexe i la dels altres, ja que la diferència de les conductes que es porten a terme als 3 anys són molt distants a les dels infants de 4 anys. A diferència de les conductes dels infants de 4 anys que són més properes i similars a les dels infants de 5 anys.

Finalment, respecte a les preguntes sobre si *La comunicació verbal i no verbal són els mateixos en nens i nenes?* i *Quines desigualtats hi ha en l'expressió dels rols apareixen en funció del sexe?* Crec que la resposta s'ha desglossat al llarg del treball i és que encara que les accions i interaccions puguin ser les mateixes hi ha aspectes que marquen la diferència entre un sexe o un altre com les preferències de joc, les postures que s'adquireixen, la necessitat de l'aprovació d'una segona persona o la seguretat en fer les accions, entre d'altres. I com és obvi, aquestes accions concorden amb els estereotips de gènere i deixen a les nenes en una posició més insegura i als nens en una posició dominant en la majoria de casos.

També s'ha observat que tant les nenes com els nens tendeixen a un desenvolupament pejoratiu amb relació als rols de gènere, és a dir, aquests cada vegada són més estereotipats, per tant, tot i que existeix diferència entre l'expressió verbal i no verbal en els dos sexes aquests evolucionen de manera paral·lela a no ser que hi hagi algun factor de l'entorn més proper que els proposi una altra visió, com són les famílies homoparentals o monoparentals. No obstant això, les filles de famílies monoparentals sí

que han desenvolupat conductes alliberadores, però les persones que formen part de les famílies monoparentals han passat més desapercebudes en les seves accions.

D'altra banda, tot i que hi ha una àmplia perpetuació dels estereotips en els infants, trobem accions alliberadores en nens i nenes que obren mirades i opcions en altres infants que no han pogut observar o viure situacions en el seu entorn més proper. A més, és destacable que tot i que els nivells de perpetuació en els infants, de forma individual, són diferents no s'ha desenvolupat cap forma de càstig en les conductes alliberadores.

Incidir en la importància de la igualtat de gènere per promoure el progrés cultural i una societat sana i en aquesta tasca l'escola hi juga un paper important. L'escola és l'escenari en que els infants desenvolupen les seves primeres interaccions i adquireixen conductes, coneixements i rols en relació a altres persones, és aquí on els i les mestres han d'orientar als infants donant eines, recursos i exemples alliberadors perquè així aquests/es puguin identificar els estereotips de gènere i deixar de perpetuar-los.

Respecte a la investigació considero que ha permès detectar on i com es produïen les conductes que perpetuen els estereotips de gènere per poder-hi actuar en conseqüència i m'ha permès conscienciar-me sobre la importància de la comunicació no verbal de les persones adultes, ja que a les escoles sempre s'intenta parlar amb vocabulari coeducatiu i sempre es fa referència a la importància de parlar per als nens i les nenes, però considero que es descuida la comunicació no verbal i en aquest estudi es demostra que aquesta és igual d'important, ja que els infants adquireixen les mateixes conductes i accions i les reproduïen. No obstant això, haguera estat interessant poder realitzar observacions internivell i observar com afecten les conductes i interaccions d'una edat en una altra i si la perpetuació dels rols de gènere és igual entre infants d'una mateixa edat i en interaccions internivell.

Els resultats obtinguts mostren que tot i que la societat ha avançat en la perspectiva de gènere i la coeducació, així com en la igualtat és evident que encara queda molta feina per fer i en aquesta tasca l'escola hi juga un gran paper donant a conèixer als infants postures, rols i persones que alliberin la pressió del que la societat espera d'ells i d'elles i permetre que puguin ser ells i elles mateixos/es que decideixen qui ser, com ser i que fer.

8. Referències bibliogràfiques

Abad, J., i Ruiz, A. (2011). El juego simbólico. Barcelona. Graó. consultat el 20 de novembre de 2020.

Aguilar, T. (2008). El sistema sexo-género en los movimientos feministas. *Amnis, revista de estudios de las sociedades y culturas temporáneas* consultat el 17 de gener de 2021 a <https://doi.org/10.4000/amnis.537>

Beauvoir, S. (2017). El segundo sexo. València. Càtedra consultat el 17 de gener de 2021.

Coon, D i Mitterer, J (2010). Introducción a la psicología. El acceso a la mente y la conducta consultat el 27 de gener de 2021 a https://www.academia.edu/38664695/Introduccion_a_la_psicologia_el_acceso_a_la_mente_y_la_conducta_medilibros

Durán, P. (1999). La autonomía de género en la Europa del Este. *Cuadernos Constitucionales de la Cátedra Fadrique Furió Ceriol*, 26-27 consultat el 20 de novembre de 2020 a <https://dialnet.unirioja.es/servlet/articulo?codigo=178667>

Document de Centre (2014). Projecte Educatiu de Centre consultat el 12 de gener de 2021 a <https://agora.xtec.cat/escolaolivar/wp-content/uploads/usu159/2016/02/PROJECTE-EDUCATIUI.pdf>

Escola l'Olivar. (2016). Projecte de convivència consultat el 12 de gener de 2021 a <https://drive.google.com/file/d/0B32mi59860bDa2RIdVhzSXJSWik/view>

Font, R. (2018). Amb quina lupa et mires els teus fills ?. *Ara criatures*. consultat el 18 d'abril de 2021 a https://criatures.ara.cat/familia/pares-adults-models-comportament-infants_1_2722618.html

Freud, S. (1905). Tres ensayos de teoría sexual consultat el 17 de gener de 2021 a <http://www.bibliopsi.org/docs/carreras/electivas/ECFG/Psicologia-del-yo-Rosenvald/freud%20-%20tres%20ensayos%20de%20teoria%20sexual.pdf>

Giddens, A. (2006). Sociologia. Alianza editorial consultat el 17 de gener de 2021.

Gradaïlle, R. i Merealas, T. (s.d). Els temps socials en clau de gènere: les respostes de l'Educació Social. *Revista d'intervenció socioeducativa*. 47. 54-62 consultat el 18 d'abril a <https://www.raco.cat/index.php/EducacioSocial/article/view/238969>

Iturbe, X. (2015). *Coeducar a l'escola infanti. Sexualitat, amiatat i sentiments*. Barcelona. Graó.

James, W i Vander, Z (1986). *Manual de psicologia social*. Paidós Ibérica. Consultat l'11 de gener de 2021 a <https://dialnet.unirioja.es/servlet/libro?codigo=26276>

Laufer, L. i Rocherfort, F. (2016). *¿Qué es el género?* Barcelona. Icaria editorial. Consultat el 5 de setembre de 2020.

Martín, A. (2006). *Antropología del género: culturas, mitos y estereotipos sexuales*. València. Cátedra Editorial.

Mascia-Lee, F. i Sharpe, P. (2002). *Gender and Anthropology*. Prospect Heights. Illinois. Waveland Press. Consultat el 5 de setembre de 2020 a https://books.google.es/books?redir_esc=y&hl=ca&id=JKT2DQAAQBAJ&q=gender#v=onepage&q&f=false

Mead (1982). *Sexo y temperamento en tres sociedades primitivas*. Barcelona. Paidós. consultat el 27 de gener de 2021.

Money, J. (1978). *Asignaturas sexuales*. Barcelona. ATE consultat el 10 de gener de 2021.

Ortí. A. (1994). *La apertura y el enfoque cualitativo o estructural: La entrevista abierta semidirecta y la discusión de grupo*. dins de Garcia, F. et al. (1994). *El análisis de la realidad social*. Madrid, Alianza.

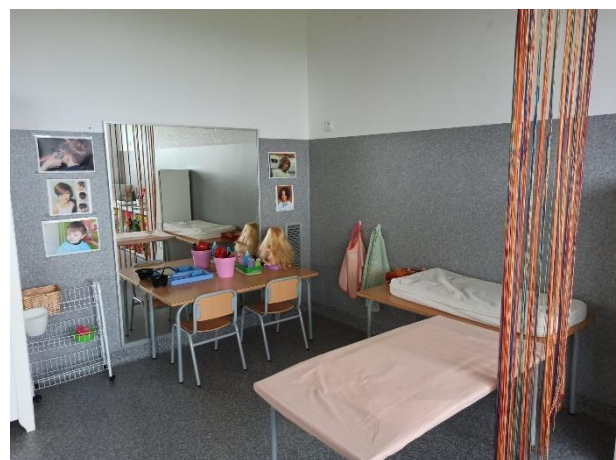
Piaget, J. (1932). *Theory of moral development* consultat el 17 de gener de 2021 a <https://www.cambridge.org/core/books/cambridge-companion-to-piaget/piagets-theory-of-moral-development/AA66CDA3291DAE11430B77BA8EAFCE8A>

Robert, S. (1968). *Sex and Gender*. New York. Science House consultat el 10 de gener de 2021.

Sato, K. (1995). *Gender Differences in Using Strategies. Pragmatic Perspective*. 179-187. 41 consultat l'11 de gener de 2021 a https://scholar.google.es/scholar?q=gender+differences+in+Using+Strategies+keiko&hl=ca&as_sdt=0&as_vis=1&oi=scholart

9. Annexes

Annex 1: Fotografies de l'ambient de joc simbòlic

Annex 2. Taules d'observació

Observació N°1

Grup: 3 anys

Data: 5/4/2021

Temps: 1h

Ítems d'observació		S'ha pogut observar?		S'ha complert?	
		SI	NO	SI	NO
Observacions fonamentades	Els homes fan més ús de la seva opinió i veu. (Giddens, 2006)		X		
	Els homes acostumen a interrompre més a les dones i intenten controlar la conversa. (Sato, 1995)		X		
	Els homes donen per suposat i expressen que les dones saben menys que ells pel fet de ser dones (Sato, 1995)		X		
	Les dones tenen un to de veu més baix amb els homes que en una conversa entre dones. (Sato, 1995)	X			X
	Els homes tendeixen a obtenir postures més relaxades. (Giddens, 2006)	X			X
	Les dones tendeixen a obtenir postures més tancades. (Giddens, 2006)	X			X
	Les dones mostren més clarament les seves emocions. (Giddens, 2006)	X			X
	Els homes ocupen més espai. (Giddens, 2006)	X			X
	Les dones busquen l'aprovació en una segona persona. (Giddens, 2006)		X		
	Els homes tenen més facilitat per establir contacte visual. (Giddens, 2006)		X		
	Les dones recolzen més les seves interaccions amb expressions facials. (Giddens, 2006)	X			X
	Quan un home porta a terme una conducta considerada femenina la seva identitat és posada en dubte. (Iturbe, 2015)		X		
	Les dones cedeixen més als rols masculins que els homes als rols femenins. (Iturbe, 2015)		X		
	Els homes es regeixen més pels rols de gènere que les dones. (Iturbe, 2015)		X		
Observacions inesperades	Els rols que acostumen a desenvolupar o interpretar van acord al sexe i el què la societat espera.	X		X	
	La composició dels grups de joc es diferencia per sexes.	X		X	
	El to de veu dels nens acostuma a ser més alt que el de les nenes.	X		X	
	Es produeixen més interaccions entre persones del mateix sexe que amb l'oposat.	X		X	
	Les explicacions verbals (què diuen) i els gestos vocals (com ho diuen) són diferents en nens i nenes.	X			X
	Les nenes acostumen a portar el control del joc quan els dos sexes juguen junts.	X			X
	Les persones de gènere femení se senten més segures en la realització d'accions.	X		X	
	Hi ha espai que només estan freqüentats per un únic sexe.	X			X
RESULTATS		14	8	5	9

Observació N°2

Grup: 4 anys

Data: 7/4/2021

Temps: 1h

Ítems d'observació		S'ha pogut observar?		S'ha complert?	
		SI	NO	SI	NO
Observacions fonamentades	Els homes fan més ús de la seva opinió i veu. (Giddens, trad. 2007)		X		
	Els homes acostumen a interrompre més a les dones i intenten controlar la conversa. (Sato, 1995)		X		
	Els homes donen per suposat i expressen que les dones saben menys que ells pel fet de ser dones (Sato, 1995)		X		
	Les dones tenen un to de veu més baix amb els homes que en una conversa entre dones. (Sato, 1995)	X		X	
	Els homes tendeixen a obtenir postures més relaxades. (Giddens, 2006)	X		X	
	Les dones tendeixen a obtenir postures més tancades. (Giddens, 2006)	X		X	
	Les dones mostren més clarament les seves emocions. (Giddens, 2006)	X		X	
	Els homes ocupen més espai. (Giddens, trad. 2007)	X		X	
	Les dones busquen l'aprovació en una segona persona. (Giddens, 2006)		X		
	Els homes tenen més facilitat per establir contacte visual. (Giddens, 2006)		X		
	Les dones recolzen més les seves interaccions amb expressions facials. (Giddens, 2006)		X		
	Quan un home porta a terme una conducta considerada femenina la seva identitat és posada en dubte. (Iturbe, 2015)	X			X
	Les dones cedeixen més als rols masculins que els homes als rols femenins. (Iturbe, 2015)	X			X
	Els homes es regeixen més pels rols de gènere que les dones. (Iturbe, 2015)	X			X
Observacions inesperades	Els rols que acostumen a desenvolupar o interpretar van acord al sexe i el què la societat espera.	X			X
	La composició dels grups de joc es diferencia per sexes.	X		X	
	El to de veu dels nens acostuma a ser més alt que el de les nenes.	X		X	
	Es produeixen més interaccions entre persones del mateix sexe que amb l'oposat.	X		X	
	Les explicacions verbals (què diuen) i els gestos vocals (com ho diuen) són diferents en nens i nenes.	X			X
	Les nenes acostumen a portar el control del joc quan els dos sexes juguen junts.	X		X	
	Les persones de gènere femení se senten més segures en la realització d'accions.		X		
	Hi ha espai que només estan freqüentats per un únic sexe.	X		X	
RESULTATS					

Observació N°3

Grup: 5 anys

Data: 9/4/2021

Temps: 1h

Ítems d'observació		S'ha pogut observar?		S'ha complert?	
		SI	NO	SI	NO
Observacions fonamentades	Els homes fan més ús de la seva opinió i veu. (Giddens, trad. 2007)		X		
	Els homes acostumen a interrompre més a les dones i intenten controlar la conversa. (Sato, 1995)	X		X	
	Els homes donen per suposat i expressen que les dones saben menys que ells pel fet de ser dones (Sato, 1995)		X		
	Les dones tenen un to de veu més baix amb els homes que en una conversa entre dones. (Sato, 1995)		X		
	Els homes tendeixen a obtenir postures més relaxades. (Giddens, 2006)	X		X	
	Les dones tendeixen a obtenir postures més tancades. (Giddens, 2006)	X		X	
	Les dones mostren més clarament les seves emocions. (Giddens, 2006)		X		
	Els homes ocupen més espai. (Giddens, 2006)	X			X
	Les dones busquen l'aprovació en una segona persona. (Giddens, 2006)		X		
	Els homes tenen més facilitat per establir contacte visual. (Giddens, 2006)		X		
	Les dones recolzen més les seves interaccions amb expressions facials. (Giddens, 2006)	X			X
	Quan un home porta a terme una conducta considerada femenina la seva identitat és posada en dubte. (Iturbe, 2015)	X		X*	
	Les dones cedeixen més als rols masculins que els homes als rols femenins. (Iturbe, 2015)		X		
	Els homes es regeixen més pels rols de gènere que les dones. (Iturbe, 2015)	X		X	
Observacions inesperades	Els rols que acostumen a desenvolupar o interpretar van acord al sexe i al que la societat espera.	X		X	
	La composició dels grups de joc es diferencia per sexes.	X			X
	El to de veu dels nens acostuma a ser més alt que el de les nenes.	X		X	
	Es produeixen més interaccions entre persones del mateix sexe que amb l'oposat.	X		X	
	Les explicacions verbals (què diuen) i els gestos vocals (com ho diuen) són diferents en nens i nenes.		X		
	Les nenes acostumen a portar el control del joc quan els dos sexes juguen junts.	X		X	
	Les persones de gènere femení se senten més segures en la realització d'accions.	X			X
	Hi ha espais que només estan freqüentats per un únic sexe.	X		X	
RESULTATS		14	8	10	4

Observació N°4

Grup: 3 anys

Data: 12/4/2021

Temps: 1h

Ítems d'observació		S'ha pogut observar?		S'ha complert?	
		SI	NO	SI	NO
Observacions fonamentades	Els homes fan més ús de la seva opinió i veu. (Giddens, trad. 2007)	X			X
	Els homes acostumen a interrompre més a les dones i intenten controlar la conversa. (Sato, 1995)	X			X
	Els homes donen per suposat i expressen que les dones saben menys que ells pel fet de ser dones (Sato, 1995)		X		
	Les dones tenen un to de veu més baix amb els homes que en una conversa entre dones. (Sato, 1995)	X			X
	Els homes tendeixen a obtenir postures més relaxades. 2006)		X		
	Les dones tendeixen a obtenir postures més tancades. (Giddens, 2006)		X		
	Les dones mostren més clarament les seves emocions. (Giddens, 2006)	X			X
	Els homes ocupen més espai. (Giddens, 2006)	X			X*
	Les dones busquen l'aprovació en una segona persona. (Giddens, 2006)		X		
	Els homes tenen més facilitat per establir contacte visual. (Giddens, 2006)		X		
	Les dones recolzen més les seves interaccions amb expressions facials. (Giddens, 2006)	X			X
	Quan un home porta a terme una conducta considerada femenina la seva identitat és posada en dubte. (Iturbe, 2015)	X			X*
	Les dones cedeixen més als rols masculins que els homes als rols femenins. (Iturbe, 2015)	X			X
	Els homes es regeixen més pels rols de gènere que les dones. (Iturbe, 2015)	X		X	
Observacions inesperades	Els rols que acostumen a desenvolupar o interpretar van acord al sexe i el què la societat espera.	X			X
	La composició dels grups de joc es diferencia per sexes.	X		X	
	El to de veu dels nens acostuma a ser més alt que el de les nenes.	X		X	
	Es produeixen més interaccions entre persones del mateix sexe que amb l'oposat.	X		X	
	Les explicacions verbals (què diuen) i els gestos vocals (com ho diuen) són diferents en nens i nenes.	X			X
	Les nenes acostumen a portar el control del joc quan els dos sexes juguen junts.	X		X	
	Les persones de gènere femení se senten més segures en la realització d'accions.		X		
Hi ha espai que només estan freqüentats per un únic sexe.	X			X	
RESULTATS		16	6	5	11

Observació N°5

Grup: 4 anys

Data: 14/4/2021

Temps: 1h

Ítems d'observació		S'ha pogut observar?		S'ha complert?	
		SI	NO	SI	NO
Observacions fonamentades	Els homes fan més ús de la seva opinió i veu. (Giddens, trad. 2007)	X		X	
	Els homes acostumen a interrompre més a les dones i intenten controlar la conversa. (Sato, 1995)	X			X
	Els homes donen per suposat i expressen que les dones saben menys que ells pel fet de ser dones (Sato, 1995)		X		
	Les dones tenen un to de veu més baix amb els homes que en una conversa entre dones. (Sato, 1995)		X		
	Els homes tendeixen a obtenir postures més relaxades. (Giddens, 2006)	X		X	
	Les dones tendeixen a obtenir postures més tancades. (Giddens, 2006)	X		X	
	Les dones mostren més clarament les seves emocions. (Giddens, 2006)		X		
	Els homes ocupen més espai. (Giddens, 2006)	X		X	
	Les dones busquen l'aprovació en una segona persona. (Giddens, 2006)	X		X	
	Els homes tenen més facilitat per establir contacte visual. (Giddens, 2006)		X		
	Les dones recolzen més les seves interaccions amb expressions facials. (Giddens, 2006)	X			X
	Quan un home porta a terme una conducta considerada femenina la seva identitat és posada en dubte. (Iturbe, 2015)	X			X
	Les dones cedeixen més als rols masculins que els homes als rols femenins. (Iturbe, 2015)	X			X
	Els homes es regeixen més pels rols de gènere que les dones. (Iturbe, 2015)	X			X
Observacions inesperades	Els rols que acostumen a desenvolupar o interpretar van acord al sexe i el què la societat espera.	X			X
	La composició dels grups de joc es diferencia per sexes.	X		X*	
	El to de veu dels nens acostuma a ser més alt que el de les nenes.	X		X	
	Es produeixen més interaccions entre persones del mateix sexe que amb l'oposat.	X		X	
	Les explicacions verbals (què diuen) i els gestos vocals (com ho diuen) són diferents en nens i nenes.		X		
	Les nenes acostumen a portar el control del joc quan els dos sexes juguen junts.	X			X
	Les persones de gènere femení se senten més segures en la realització d'accions.		X		
Hi ha espai que només estan freqüentats per un únic sexe.	X			X	
RESULTATS		16	6	8	8

Observació N°6

Grup: 5 anys

Data: 17/4/2021

Temps: 1h

Ítems d'observació		S'ha pogut observar?		S'ha complert?	
		SI	NO	SI	NO
Observacions fonamentades	Els homes fan més ús de la seva opinió i veu. (Giddens, trad. 2007)	X		X	
	Els homes acostumen a interrompre més a les dones i intenten controlar la conversa. (Sato, 1995)	X		X	
	Els homes donen per suposat i expressen que les dones saben menys que ells pel fet de ser dones (Sato, 1995)	X		X	
	Les dones tenen un to de veu més baix amb els homes que en una conversa entre dones. (Sato, 1995)		X		
	Els homes tendeixen a obtenir postures més relaxades. (Giddens, 2006)	X		X	
	Les dones tendeixen a obtenir postures més tancades. (Giddens, 2006)	X		X	
	Les dones mostren més clarament les seves emocions. (Giddens, 2006)		X		
	Els homes ocupen més espai. (Giddens, 2006)	X			X
	Les dones busquen l'aprovació en una segona persona. (Giddens, 2006)	X		X	
	Els homes tenen més facilitat per establir contacte visual. (Giddens, 2006)	X			X
	Les dones recolzen més les seves interaccions amb expressions facials. (Giddens, 2006)		X		
	Quan un home porta a terme una conducta considerada femenina la seva identitat és posada en dubte. (Iturbe, 2015)		X		
	Les dones cedeixen més als rols masculins que els homes als rols femenins. (Iturbe, 2015)				
	Els homes es regeixen més pels rols de gènere que les dones. (Iturbe, 2015)		X		
	Observacions inesperades	Els rols que acostumen a desenvolupar o interpretar van acord al sexe i el què la societat espera.	X		
La composició dels grups de joc es diferencia per sexes.		X		X	
El to de veu dels nens acostuma a ser més alt que el de les nenes.		X			X
Es produeixen més interaccions entre persones del mateix sexe que amb l'oposat.		X		X	
Les explicacions verbals (què diuen) i els gestos vocals (com ho diuen) són diferents en nens i nenes.		X		X	
Les nenes acostumen a portar el control del joc quan els dos sexes juguen junts.		X		X	
Les persones de gènere femení se senten més segures en la realització d'accions.		X			X*
Hi ha espai que només estan freqüentats per un únic sexe.		X		X	
RESULTATS		16	6	11	5

Observació N°7

Grup: 3 anys

Data: 19/4/2021

Temps: 1h

Items d'observació		S'ha pogut observar?		S'ha complert?	
		SI	NO	SI	NO
Observacions fonamentades	Els homes fan més ús de la seva opinió i veu. (Giddens, 2006)		X		
	Els homes acostumen a interrompre més a les dones i intenten controlar la conversa. (Sato, 1995)		X		
	Els homes donen per suposat i expressen que les dones saben menys que ells pel fet de ser dones (Sato, 1995)		X		
	Les dones tenen un to de veu més baix amb els homes que en una conversa entre dones. (Sato, 1995)		X		
	Els homes tendeixen a obtenir postures més relaxades. (Giddens, 2006)	X			X
	Les dones tendeixen a obtenir postures més tancades. (Giddens, 2006)	X			X
	Les dones mostren més clarament les seves emocions. (Giddens, 2006)	X		X	
	Els homes ocupen més espai. (Giddens, 2006)	X		X	
	Les dones busquen l'aprovació en una segona persona. (Giddens, 2006)		X		
	Els homes tenen més facilitat per establir contacte visual. (Giddens, 2006)	X			X
	Les dones recolzen més les seves interaccions amb expressions facials. (Giddens, 2006)		X		
	Quan un home porta a terme una conducta considerada femenina la seva identitat és posada en dubte. (Iturbe, 2015)		X		
	Les dones cedeixen més als rols masculins que els homes als rols femenins. (Iturbe, 2015)	X			X
	Els homes es regeixen més pels rols de gènere que les dones. (Iturbe, 2015)	X			X
Observacions inesperades	Els rols que acostumen a desenvolupar o interpretar van acord al sexe i el què la societat espera.	X			X
	La composició dels grups de joc es diferencia per sexes.	X			X*
	El to de veu dels nens acostuma a ser més alt que el de les nenes.	X		X	
	Es produeixen més interaccions entre persones del mateix sexe que amb l'oposat.	X		X	
	Les explicacions verbals (què diuen) i els gestos vocals (com ho diuen) són diferents en nens i nenes.		X		
	Les nenes acostumen a portar el control del joc quan els dos sexes juguen junts.	X		X	
	Les persones de gènere femení se senten més segures en la realització d'accions.	X			X
Hi ha espai que només estan freqüentats per un únic sexe.		X		X	
RESULTATS		14	8	7	7

Observació N°8

Grup: 4 anys

Data: 21/4/2021

Temps: 1h

Ítems d'observació		S'ha pogut observar?		S'ha complert?	
		SI	NO	SI	NO
Observacions fonamentades	Els homes fan més ús de la seva opinió i veu. (Giddens, 2006)	X		X	
	Els homes acostumen a interrompre més a les dones i intenten controlar la conversa. (Sato, 1995)	X		X	
	Els homes donen per suposat i expressen que les dones saben menys que ells pel fet de ser dones (Sato, 1995)	X		X	
	Les dones tenen un to de veu més baix amb els homes que en una conversa entre dones. (Sato, 1995)		X		
	Els homes tendeixen a obtenir postures més relaxades. (Giddens, 2006)	X			X
	Les dones tendeixen a obtenir postures més tancades. (Giddens, 2006)	X			X
	Les dones mostren més clarament les seves emocions. (Giddens, 2006)	X		X	
	Els homes ocupen més espai. (Giddens, 2006)	X			X
	Les dones busquen l'aprovació en una segona persona. (Giddens, 2006)		X		
	Els homes tenen més facilitat per establir contacte visual. (Giddens, 2006)		X		
	Les dones recolzen més les seves interaccions amb expressions facials. (Giddens, 2006)		X		
	Quan un home porta a terme una conducta considerada femenina la seva identitat és posada en dubte. (Iturbe, 2015)		X		
	Les dones cedeixen més als rols masculins que els homes als rols femenins. (Iturbe, 2015)	X			X
	Els homes es regeixen més pels rols de gènere que les dones. (Iturbe, 2015)	X			X
Observacions inesperades	Els rols que acostumen a desenvolupar o interpretar van acord al sexe i al que la societat espera.	X		X	
	La composició dels grups de joc es diferencia per sexes.	X		X	
	El to de veu dels nens acostuma a ser més alt que el de les nenes.	X		X	
	Es produeixen més interaccions entre persones del mateix sexe que amb l'oposat.	X		X	
	Les explicacions verbals (què diuen) i els gestos vocals (com ho diuen) són diferents en nens i nenes.	X		X	
	Les nenes acostumen a portar el control del joc quan els dos sexes juguen junts.	X		X	
	Les persones de gènere femení se senten més segures en la realització d'accions.		X		
	Hi ha espai que només estan freqüentats per un únic sexe.	X			X
RESULTATS		16	6	10	6

Observació N°9

Grup: 5 anys

Data: 22/4/2021

Temps: 1h

Ítems d'observació		S'ha pogut observar?		S'ha complert?	
		SI	NO	SI	NO
Observacions fonamentades	Els homes fan més ús de la seva opinió i veu. (Giddens, 2006)	X		X	
	Els homes acostumen a interrompre més a les dones i intenten controlar la conversa. (Sato, 1995)		X		
	Els homes donen per suposat i expressen que les dones saben menys que ells pel fet de ser dones (Sato, 1995)		X		
	Les dones tenen un to de veu més baix amb els homes que en una conversa entre dones. (Sato, 1995)	X		X	
	Els homes tendeixen a obtenir postures més relaxades. (Giddens, 2006)		X		
	Les dones tendeixen a obtenir postures més tancades. (Giddens, 2006)	X		X	
	Les dones mostren més clarament les seves emocions. (Giddens, 2006)	X		X	
	Els homes ocupen més espai. (Giddens, 2006)	X		X	
	Les dones busquen l'aprovació en una segona persona. (Giddens, 2006)	X		X	
	Els homes tenen més facilitat per establir contacte visual. (Giddens, 2006)	X		X	
	Les dones recolzen més les seves interaccions amb expressions facials. (Giddens, 2006)	X		X	
	Quan un home porta a terme una conducta considerada femenina la seva identitat és posada en dubte. (Iturbe, 2015)		X		
	Les dones cedeixen més als rols masculins que els homes als rols femenins. (Iturbe, 2015)	X			X
	Els homes es regeixen més pels rols de gènere que les dones. (Iturbe, 2015)		X		
Observacions inesperades	Els rols que acostumen a desenvolupar o interpretar van acord al sexe i al que la societat espera.	X			X
	La composició dels grups de joc es diferencia per sexes.	X		X	
	El to de veu dels nens acostuma a ser més alt que el de les nenes.	X			X
	Es produeixen més interaccions entre persones del mateix sexe que amb l'oposat.	X		X	
	Les explicacions verbals (què diuen) i els gestos vocals (com ho diuen) són diferents en nens i nenes.	X		X	
	Les nenes acostumen a portar el control del joc quan els dos sexes juguen junts.	X		X	
	Les persones de gènere femení se senten més segures en la realització d'accions.	X			X
	Hi ha espais que només estan freqüentats per un únic sexe.	X		X	
RESULTATS		17	5	13	4

Annex 3: Diari de camp

Observació N°1

Grup: 3 anys

Data: 5/4/2021

Temps: 1h

Espais: **Hospital, cuineta**, perruqueria, botiga i cotxe.

- X Un grup de 9 infants en total distribuïts en 6 nens i 3 nenes.
- X La distribució inicial és: 2 nens al cotxe fent de mecànics, 2 nenes a la botiga una fent de botiguera i l'altre de clienta, 4 nens i 1 nena a la cuineta.
- X La veu dels nens va per sobre de les veus de les nenes, ja que aquest estan duent a terme un joc més de moviment i actiu. La veu acompanya l'acció.
- X El joc és majoritàriament individual, en parelles o com a màxim en grups de 3 infants.
- X 3 nens agafen material de la botiga, però es limiten a passejar-se per tot l'espai. Juguen a bàsquet tirant el menjar a dins els carros de la compra i entre ells. A més, fan carreres i quan es troben dos infants xoquen amb els carros.
- X Al racó de l'hospital hi ha una nena que fa de metgessa principal – jugant amb altres nenes– però tots els infants es refereixen a ella en masculí (metge). La mestra s'afegeix al joc i es refereix a la nena de doctora i ella li contesta que no és doctora que és metge.
- X La majoria de vegades que els dos sexes juguen junts a l'hospital, el nen és el doctor i les nenes fan de pacients. Les postures de les nenes són similars a les dels nens. El to de veu que utilitzen és el mateix, ja sigui entre ells o algú del mateix sexe.
- X Quan una nena assisteix a l'hospital sempre porta una nina o nina agafant el rol mare perquè *curin* al seu fill/a, en canvi, els nens quan van al racó dels metges van ells perquè els *curin* a ells.
- X Les nenes es mostren aparentment més segures en les seves accions. Desenvolupen un joc més pensat i saben que volen fer i on volen anar.
- X Les 3 nenes sempre mantenen el mateix grup de joc encara que els nens es vagin afegint o marxant, elles tres sempre van juntes.
- X Al llarg de la sessió en els conflictes que s'han desenvolupat tant els nens com les nenes han expressat el que havia passat i que sentien respecte a aquell problema. L'educadora acompanya als infants en les disputes i fa que parlin entre ells/es per explicar-se com es senten.
- X Les nenes s'han mogut en tots els espais. Els nens s'han mogut per 4 espais, ja que cap nen ha entrat a la perruqueria.
- X 2 nens han estat tota la sessió al racó del cotxe fent de mecànics i forestals.

Reflexions de l'observació N°1

- ✓ L'observació s'ha realitzat des de dos llocs diferents, per tenir accés a les converses dels infants en els diferents racons observats.
- ✓ 3 infants han vingut a interactuar amb mi en diverses ocasions sempre portant-me coses per menjar o fent-me el dinar. 2 dels infants que han interactuat amb mi han estat nenes.
- ✓ En general al llarg de la sessió els nens han desenvolupat rols d'oficis mecànics, forestals, metges, etc. en canvi, les nenes només han desenvolupat els dos rols relacionats amb els dos racons destinats als oficis, l'hospital i la perruqueria.
- ✓ Hi ha 1 nena que es desmarca totalment del grup. És una nena que realitza un joc majoritàriament individual i imaginatiu. Aquests fets fa que la gran part de la sessió se la passi jugant sola i desenvolupi un joc molt organitzat i ric.
- ✓ No s'ha desenvolupat cap moment ni acció en què un infant se senti jutjat per una altra persona.
- ✓ Hi ha rols de gènere que s'han mencionat al marc teòric que apareixen i de fet, es compleixen i d'altres que no. Crec que els rols actitudinals són els que més afavoreixen a la perpetuació dels rols de gènere.

Observació N°2

Grup: 4 anys

Data: 7/4/2021

Temps: 1h

Espais: **Hospital, cuineta, teatre**, botiga i cotxe.

- X Un grup de 19 infants en total distribuïts en 10 nens i 9 nenes.
- X La distribució inicial és: 5 nenes a la cuineta i 2 nens al menjador, 3 nens i 2 nenes a la botiga, 3 a l'hospital dividits en 2 nenes i 1 nen i finalment, 3 nens al cotxe. 5 infants al teatre.
- X Els infants que són a l'espai del teatre es disfressen i marxen, no juguen entre si, sinó que es van a disfressar-se i marxen.
- X L'hospital i la cuineta estan ocupats majoritàriament per nenes, tot i ser la mateixa quantitat de nens que nenes.
- X El joc està generalment dividit per gènere.
- X Els nens interrompen el joc de les nenes per prendre'ls coses.
- X Les nenes desenvolupen un joc més elaborat i organitzat. Abans de posar-se a jugar s'organitzen els rols i decideixen que farà cadascuna.

- X 4 nens no es queden en un racó sinó que juguen a pillar-se i a córrer per tot l'espai, a conseqüència la seva veu sobresurt per sobre de les altres. La mestra els ha d'avisar diversos cops perquè abaixin el volum.
- X A l'hospital 5 nenes han organitzat el joc en rols. Sense parlar es pot observar que 2 fan de doctores i 3 de pacients i en el moment que les doctores han curat a totes les pacients fan canvi de rols.
- X Hi ha 2 nenes que no s'han mogut de la cuineta en tota la sessió. A més, un nen s'intentà afegir a la cuineta i les nenes no el deixen i decideix marxar.
- X La distinció de gènere augmenta amb la introducció de disfresses a l'ambient de joc, les nenes porten disfresses com ales de fada, faldilles, vestits de princesa, etc. Els nens en canvi, porten disfresses d'animals, bombers, policies, etc.
- X 2 nens es posen faldilla i ningú els jutja per posar-se faldilla, però tot i això fan saber als altres que van disfressats un de nena i l'altra de princesa.
- X 1 de les nenes segueix al racó de la cuineta en tota la sessió i desenvolupa tasques de la llar, fent veure que fa de mare, sense deixar que ningú interrompi el seu joc. Les tasques són successives i repetitives.
- X 3 nens entren a l'espai de l'hospital, on hi ha les nenes, i fan servir les xeringues fent veure que són altres elements com pistoles. L'acció es desenvolupa en segons perquè les nenes expressen ràpidament que els estan molestant i ells marxen.
 - X Un dels infants es queda i fa de pacient. Accepta les indicacions de les nenes que ja hi jugaven.
 - X És el mateix que abans anava disfressat de nena. És l'únic nen que ha interactuat de forma directa amb les nenes.
- X 3 nens se sumen a l'hospital i juguen a metges, però es desenvolupen dos jocs paral·lels i diferenciats per gènere. Les postures dels nens i les nenes que fan de pacients s'assemblen però en les cames i els braços s'observa que els nens adopten postures més relaxades.
- X A l'inici les nenes que ja jugaven a l'espai de l'hospital segueixen jugant de la seva manera i els nens desenvolupen el mateix joc però sense entrar en el joc de les nenes. Finalment, els nens i les nenes juguen juntament i les nenes controlen el joc. Ells fan de pacients i els rols no es tornen sinó que sempre són els mateixos. Els nens no fan de persones sinó que fan d'animals i converteixen l'hospital en un veterinari.
- X A la cuina hi ha 4 nenes i 1 nen jugant amb l'educadora aquesta veu que entre les nenes discuteixen per quin rol desenvolupar mare, germana, filla, etc. i demana qui farà de pare, les nenes ràpidament assenyalen al nen que hi ha la cuina tot i que fins ara no l'inclouen en el joc.

- X 1 nen utilitza un cotxet, però no el fa servir de cotxet, sinó de cotxe fent veure que és un lladre i entra a robar a la botiga.

Reflexions de l'observació N°2

- X Les nenes expressen els seus sentiments per mitjà de la paraula i intenten solucionar els problemes que tenen parlant, en canvi, els nens entren més en contacte físic.
- X Els nens que han cedit a vestimenta considerada per nenes, tot i no ser jutjats han tingut la necessitat de justificar-se.
- X Els nens canvien i desenvolupen més rols diferents que les nenes, elles poden durar més estona en un mateix espai i rol perquè tenen un joc més organitzat i desenvolupat.
- X En un joc on hi ha nens i nenes, les nenes porten la veu cantant del joc. És una classe on s'observa que les nenes tenen un caràcter més fort i potent que els nens.
- X Els jocs que es desenvolupen estan majoritàriament diferenciats per gènere.

Observació N°3

Grup: 5 anys

Data: 9/4/2021

Temps: 1h

Espais: **Hospital, cuineta**, perruqueria, botiga, cotxe i construccions.

- X Un grup de 12 infants en total distribuïts en 4 nens i 8 nenes.
- X La distribució inicial és: 3 nenes a la cuineta, 1 nen i 1 nena al menjador, 3 nenes a la botiga, 2 nens i 1 nena als mínims i 1 nen a la perruqueria juntament amb l'educadora. No hi ha ningú a l'hospital.
- X L'educadora prèviament a la sessió m'explica que falten infants que són molt potents en la distribució del joc.
- X L'infant que és amb la mestra sempre va juntament amb un altre nen que avui no ha vingut i està una mica insegur d'afegir-se a cap altre grup i es queda amb l'educadora la majoria de la sessió.
- X Els jocs que es desenvolupen acostumen a ser grupals.
- X Les 3 nenes que són a la cuineta fan de mares i cadascuna té un cotxet amb un bebè. Fan de mares amigues i s'ajuden en les tasques de la casa i cura dels infants.
- X El nen i la nena que són al menjador fan de pare i mare amb un bebè. Amb les seves accions poden veure com segueixen rols estereotipats. Ella s'encarrega de cuidar el bebè; el treu passejar, cuina, li dona menjar, etc. No surt de l'espai del menjador en cap moment. En canvi, el nen està a l'espai del menjador quan ha de menjar i després marxa a l'espai de la botiga a treballar.

- X A la perruqueria hi ha dos pots que el fan servir com a colònia, un de color rosa i l'altre de color blau. Els nens es discuteixen pel de color blau i el que finalment es queda amb el de color rosa parla amb l'educadora i li diu que el de color rosa no li agrada perquè és la colònia de les nenes. "El pot blau és la colònia dels nens i la rosa de les nenes"
- X Al menjador s'hi afegeix un nen i al cap d'una estona podem observar com la manera de parlar entre ells és més alta i directa que a l'hora de parlar amb les nenes. Les converses que tenen entre ells tendeixen a ser en to recriminant.

Reflexions de l'observació N°3

- ✓ Els infants no fan grans canvis d'espais, ja que realitzen jocs elaborats i poden estar estones llargues en un mateix espai o racó.
- ✓ Els rols que desenvolupen els infants estan estereotipats. Han desenvolupat una zona de confort en relació a allò que estan fent.

Observació N°4 **Grup: 3 anys** **Data: 12/4/2021** **Temps: 1h**

Espais: **Hospital, cuineta**, perruqueria, botiga, cotxe i disfresses.

- X Un grup de 9 infants en total distribuïts en 6 nens i 3 nenes.
- X La distribució inicial és: 3 nens al menjador amb cotxets, 1 nena a l'hospital fent de doctora, 1 nen fa de forestal per tot l'espai, 2 nens a la botiga fent de botiguer i client i 2 nenes que no es situen a cap espai definit sinó que donen voltes.
- X Els 3 nens que juguen i parlen sobre que ells estan fent de pares. Els tres volten per tot l'espai passejant amb els cotxets.
- X Les 2 nenes que no eren a cap espai es decideixen per afegir-se als forestals i acaben portant la veu cantant del joc.
- X La veu dels nens sobresurt sobre la veu de les nenes. No sembla que hi hagi cap motiu aparent sinó que són més nens que nenes.
- X A l'espai de l'hospital dos nens s'afegeixen al joc de la nena que fa de doctora. Ella acaba dirigint el joc, els diu quan han de marxar, venir on seure per esperar-se, etc.
- X 1 nen i 1 nena van a buscar un cotxet a l'hora, tot i que hi ha dos cotxets es posen d'acord per repartir-se'ls i tot i que no es fa cap referència al color en la conversa la nena acaba amb el cotxet rosa i el nen amb el cotxet taronja.
- X Hi ha 3 nens que desenvolupen un joc de moviment, ja que estan fent de forestals i animals i acaben ocupant més espai que ningú.

- X Un infant reclama l'atenció de l'educadora per jugar a la cuineta i s'acaben afegint més infants, es desenvolupen els següents rols:
 - X 2 nens van a dinar com l'educadora i la resta d'infants fan el dinar.
 - X 3 infants *treballen* a la cuina, que ara s'ha convertit en un restaurant. 1 nena cuina i 2 nens paren taula pels 2 infants i l'educadora.
 - X 1 nen estén la roba i en una conversa amb l'educadora l'explica que fa com el papa.
 - X Quan acaben de dinar el joc en aquest espai acaba.
- X 1 nen i 1 nena juguen a la cuineta i la nena dirigeix el joc. La veu de la nena és clara i directa a l'hora de donar les indicacions al nen. "Ves a buscar l'enciam que farem una amanida", "renta aquest plat", etc.
- X 3 infants juguen al menjador, 1 nen i 2 nenes. Les 2 nenes paren taula i quan acaben de dinar les dues s'acomoden del nen que va a treballar de forestal.
- X 1 nena i 1 nen són al racó dels metges i discuteixen per qui serà el metge, el nen acaba fent-la fora de la cadira amb força i ella decideix marxar.
 - X 2 nens s'afegeixen per fer de pacients. Desenvolupen un joc fort, es posen les vacunes fent molta pressió i amb la intenció de fer mal. Fins que acaben jugant a lluites.

Reflexions de l'observació N°4

- ✓ Hi ha infants que tenen caràcters molt diferents i això es demostra en les seves accions, una part de la classe es decanta per jocs i accions més calmades i a diferència d'una altra part.
- ✓ Tant les nenes com els nens cedeixen a rols socialment establerts a l'altre gènere.
- ✓ L'educadora m'explica que a l'aula a l'haver construccions hi ha més distinció de gènere.

Observació N°5 **Grup: 4 anys** **Data: 14/4/2021** **Temps: 1h**

Espais: Hospital, cuineta, teatre, botiga, i cotxe.

- X Un grup de 18 infants en total distribuïts en 9 nens i 9 nenes.
- X La distribució inicial és: 5 nenes i 1 nen a la cuineta, 3 nens i 1 nena a l'hospital, 2 nenes i 2 nens al teatre, 3 nens al cotxe i 1 nena sense estar en un espai definit.
- X De la mateixa manera que a la sessió anterior els infants que són a l'espai del teatre es disfressen i marxen, no juguen entre si, sinó que es van a disfressar i marxen.

- X Les nenes que són a la cuineta, són les mateixes que a l'anterior sessió. El nen que és a la cuineta, està fent cafès i menjar i me'ls porta.
- X El nen i la nena que juguen a l'hospital juguen junts, parlen sobre el coronavirus i simulen que li posa una injecció, ella li diu que no vol però, ell li agafa el braç i li posa igualment. Hi ha una imposició de l'opinió.
- X El joc està generalment dividit per gènere.
- X 1 dels nens que s'ha disfressat, s'ha posat la tela com si fos un vestit i cap company/a l'ha jutjat pel fet de portar un vestit. Els altres nens s'han disfressat d'animals o s'han posat una capa per fer de superherois.
- X 1 de les nenes que està disfressada s'ha acostat a l'educadora i aquesta li diu que li queda molt bé aquest vestit, en aquest moment altres nenes s'han acostat per demanar l'opinió de la mestra.
- X El joc que desenvolupen els nens és més mogut que les nenes, per això, la veu dels nens sobresurt amb relació a la de les nenes tot i ser la mateixa quantitat de nens i nenes.
- X 1 nen i 1 nena juguen junts a la cuineta/menjador. Ella cus la roba amb la màquina de cosir i ell l'agafa i la posa a l'estenedor. Juguen sense parlar l'un amb l'altra i quan acaben l'acció el nen deixa de jugar i marxa.
- X A l'hospital es sumen 2 nenes més i juguen juntament amb el nen i la nena que ja hi eren. Ara la nena fa de metgessa i els altres de pacients. Quan parlen es miren i acompanyen la conversa amb expressions facials.
 - X Quan a la sala d'espera hi ha 1 nen i 1 nena podem observar que les seves postures són totalment diferents. Ella s'asseu amb les cames plegades.
- X 3 nens van disfressats d'animals i juguen a perseguir-se per tot l'espai de joc simbòlic.
- X 2 nenes – les mateixes que la sessió anterior – no s'han mogut de la cuineta en tota la sessió, han fet tasques de la llar una vegada i una altra. Feien servir bebès per simular que eren ells qui menjaven.

Reflexions de l'observació N°5

- ✓ Els jocs que es desenvolupen estan majoritàriament diferenciats per gènere.
- ✓ Els nens no tendeixen a estar en un espai concret sinó que desenvolupen jocs de moviment ocupant tot l'ambient sense situar-se en un lloc definit.
- ✓ Les observacions són similars a l'anterior sessió.

- ✓ L'educadora em comenta que hi ha infants amb un caràcter molt fort i d'altres no tant. Això fa que hagin establerts grupets petits dividits per gènere on els líders tenen molt a veure sobre què fan.

Observació N°6

Grup: 5 anys

Data: 17/4/2021

Temps: 1h

Espais: **Hospital, cuineta**, teatre, botiga, cotxe i **disfresses**.

- X Un grup de 14 infants en total distribuïts en 5 nens i 9 nenes.
- X La distribució inicial és: 6 infants al teatre distribuïts en 3 nenes i 3 nens, 4 nenes a l'hospital, 2 nens i 1 nena a les construccions i 1 nena a la cuineta.
- X La majoria d'infants que van al racó del teatre només és per agafar disfresses. Les nenes han fet ús de les disfresses per empoderar-se (superheroïna, doctora, etc.), en canvi els nens fan ús de les disfresses per fer veure que són animals (granota, koala, etc.) a excepció que es disfressa de policia i persegueix als animals.
- X 4 nenes juguen a l'hospital amb cotxets. Dues d'elles fan de mare i germana del bebè que porten a curar. Les altres dues fan de mare del bebè. Una d'elles és filla de família homoparental.
- X Els grups que es creen als racons la major part del temps són per gènere.
- X 6 nenes juguen a l'hospital però no es posen d'acord per qui serà doctora o pacient. En aquest moment de discussió la veu de les nenes sobresurt en relació amb la resta.
 - X "Jo vull curar", "Jo ja he agafat això d'escoltar el cor, he de ser metge".
- X Finalment, 2 nenes es desentenen del joc de metges i decideixen escriure *receptes* a la consulta sense cap motiu aparent. La resta de les nenes s'han organitzat en 2 doctores i les altres pacients.
- X 2 nenes i 1 nen juguen a la cuineta, elles cuinen el dinar/sopar i ell ve a la cuineta a menjar i després va a la botiga a treballar. Una de les nenes fa de mare i l'altre fa de germana. El nen fa de pare.
 - X A la sessió anterior aquesta escena també es va repetir. Aquest cop però, tot i que les nenes porten el control, el nen fa ús de la seva opinió per demanar i tornar o decidir que vol dinar.
- X Els nens ocupen menys espais que les nenes perquè la majoria dels nens passen llargues estones al racó de construcció.
- X Un cop han aconseguit construir un castell, desenvolupen un joc bèl·lic. El volum de la veu dels nens és més alt que el de la resta i l'educadora els ha de cridar l'atenció.

- X A l'hospital hi acaben jugant 5 nenes, però desenvolupen jocs diferenciats. Hi ha 1 nena que fa de metge i atén a una altra nena a la consulta del metge i després hi ha 3 nenes darrere el taulell que fan de metges però sense pacients sinó desenvolupant un joc imaginatiu entre elles.
 - X Finalment, un nen s'afegeix al joc volent ser metge i observem que la nena parlant amb ell i li diu *jo sóc la metge t'has d'esperar* i ell amb veu alta quasi cridant accepta el que la nena li proposa dient-li *fas un pacient més i em toca*.
 - X Quan fa de pacient observem com la postura de la nena és amb les cames creuades i imita ser una mare amb el cotxet. Té el bebè al cotxet i ella parla amb el mòbil amb algú.
- X A la cuineta i al menjador hi ha 3 nenes, cap d'ella desenvolupant un rol de gènere masculí, ja que fan de mare i dues germanes que simulen ser una família que viu allà.

Reflexions de l'observació N°6

- ✓ Les nenes al racó de teatre acostumen a anar de dos en dos i s'ajuden a vestir-se i es posen d'acord. *Hi ha dues teles de color lila ens fem una faldilla les dues i fem de germanes?*. Cal tenir en compte que les seves vestimentes són més elaborades.
- ✓ El contacte visual entre nenes es produeix més que en converses entre nens. Els nens parlen entre ells mentre fan coses i no miren a l'altra persona, en canvi, les nenes s'acostumen a mirar mentre es parlen.

Observació N°7

Grup: 3 anys

Data: 19/4/2021

Temps: 1h

Espais: **Hospital, cuineta**, teatre, botiga i cotxe.

- X Un grup de 10 infants en total distribuïts en 7 nens i 3 nenes.
- X La distribució inicial és: 2 nens i 2 nenes a l'hospital, 2 nens i 1 nena a la cuineta, 1 nen a la botiga i 2 nens disfressats que volten per tot l'espai.
- X Els nens que volten per tot l'espai de joc simbòlic van disfressats un d'animal i l'altre de caçador/cuidador i juguen a què el cuidador ha d'atrapar a l'animal. La seva veu sobresurt per sobre de les altres, ja que estan en constant moviment i tenen una gran separació i per sentir-se han de parlar alt.
- X Els 2 nens que són a la cuineta fan de pares i van a comprar a la botiga on hi ha l'altre nen que fa de botiguer. Un cop han comprat tornen a la cuina i fan el dinar. Cadascú per la seva banda.

- X La nena que juga a la cuineta, juga de forma individual. Prepara la taula, cuida a un bebè, cuina per al bebè, etc.
- X 1 nen i 1 nena són a l'hospital jugant a metges. Ella fa de doctora i dirigeix el joc. Al joc s'afegeixen els dos nens que són a la cuineta i van al metge amb dos cotxets fent de pare perquè la doctora curi als seus bebès. La nena segueix controlant el joc i diu als nens on s'han d'esperar, quan poden entrar i si els nens no saben dir on té mal el bebè ella els diu: *crec que té mal a la cama perquè quan li toco plora.*
- X La nena que està fent de doctora acompanya les seves accions i parla mirant directament al nen i acompanya cada frase amb l'expressió facial però ho fa amb els braços creuats i amb inseguretat.
- X El joc dels infants a excepció del grup de 4 que són a l'hospital és majoritàriament individual.
- X L'educadora entra en el joc dels infants per oferir-los vocabulari: *Això es diu estetoscopi, ella és la metgessa i és qui s'encarrega de curar els bebès, etc.*
- X A l'espai del menjador/cuineta hi ha una màquina de cosir. Hi ha molts infants que no saben que no saben que és. Una de les nenes la fa servir per cosir i l'únic nen que l'ha fet servir ha sigut per arreglar-la. *Estic arreglant aquesta màquina fent-li forats.*
- X El rol del botiguer/a està regulat per la mestra, ja que els infants tots volen ser botiguer/a en algun moment de la sessió i perquè sigui just, ho regula ella.
- X 3 nens juguen a l'hospital i es crea una situació de conflicte per decidir qui serà el metge, les seves veus sobresurten en relació amb les altres i l'educadora ha d'intervenir.

Reflexions de l'observació N°7

- ✓ Tant nens com nenes acompanyen les accions, parla, converses amb expressions facials, però els nens ho fan més que les nenes perquè creen moments de més intensitat emocional.
- ✓ Les nenes reclamen més l'atenció de l'educadora perquè les acompanyi en el joc.
- ✓ Els infants de 3 anys són els que més busquen la interacció mentre estic realitzant l'observació.

Observació N°8

Grup: 4 anys

Data: 21/4/2021

Temps: 1h

Espais: **Hospital, cuineta**, perruqueria, botiga, cotxe i **disfresses**.

- X Un grup de 15 infants en total distribuïts en 6 nens i 9 nenes.
- X La distribució inicial és: 3 nenes a la cuineta, 1 nen i 2 nenes a l'hospital, 2 nenes i 1 nen al teatre, 4 nens al cotxe i 2 nenes sense estar en un espai definit.
- X Les dues nenes que són al teatre es vesteixen de fades i fan teatre fent veure que ho són. El nen se les mira sense entrar en el joc.
- X Les 2 nenes que són a l'hospital una fa de metgessa i l'altre de pacient. El nen està assegut a la taula de la metgessa escrivint una recepta, com que no interaccionen no sabem si juguen junts o no.
- X Les 3 nenes que són a la cuineta juguen juntes. No sabem quin rol juga cadascuna perquè no ho parlen, però una cuina, l'altre s'asseu a la taula amb un bebè i l'altra posa la roba a la rentadora.
- X Els 4 nens que són al teatre són els 4 dins del cotxe i juguen a carreres. Les seves veus són les que més sobresurten. *Ara ha de girar cap allà, ve una corba, vigila que xocarem, etc.*
- X Hi ha 2 nenes que no entren en cap joc sinó que donen voltes per l'espai.
- X 1 de les nenes de la cuineta comença a agafar la direcció del joc. No deixa tocar a les altres nenes el que ella ha preparat o posat a la taula. Una d'elles marxa al teatre.
- X Al teatre ara hi ha 3 nenes que es van canviant de disfresses i es miren al mirall per veure com els queda, no fan cap teatre sinó que simplement es canvien i riuen unes de les altres.
- X El nen que estava al teatre ha marxat al cotxe, però com és ple acaba a l'hospital amb l'altre nen fent receptes.
- X Les nenes que són a la cuina ara juguen paral·lelament. Cadascuna porta a terme les seves accions, però no parlen entre elles.
- X Els nens i les nenes que són a l'hospital no juguen junts sinó que els nens fan dibuixos i pinten als papers que representen ser les receptes i les nenes segueixen jugant. Ara una de les nenes ha anat a buscar un bebè al menjador i el porta al metge.
- X Les 3 nenes del teatre ja no hi són, una ha tornat a la cuineta i dues han anat al metge. S'han afegit al joc de les altres nenes i ara fan de pacients.
- X Dels 2 nens que eren a l'hospital un també s'ha afegit al joc i fa de pacient obeint totes les indicacions de la metgessa i l'altre les molesta prenent-li coses.

- X Les 2 nenes que no tenien un espai definit juguen al cotxe, fan veure que van a comprar. Porten bosses de mà i parlen sobre que van a comprar roba.
- X Els nens que eren al cotxe, un s'hi ha quedat i juga a paral·lelament a les nenes fent veure que és mecànic i que està arreglant el cotxe i la resta és a la botiga jugant.
 - X El nen entra amb contacte amb les nenes per avisar-les de què el cotxe no és per anar pel carrer perquè és un cotxe de carreres: *Aquest cotxe no serveix per anar a comprar és per fer carreres.*
- X Una de les nenes de la cuineta va buscar a la mestra perquè sigui a la taula i poder fer-li el dinar. L'altra nena se suma al joc i s'asseu al costat de l'educadora.

Reflexions de l'observació N°8

- ✓ Hi ha infants que al llarg de totes les sessions han jugat al mateix espai de joc sempre.
- ✓ Els rols que desenvolupa cada infant amb relació al grup classe estan molt definits i estructurats.

Observació N°9

Grup: 5 anys

Data: 22/4/2021

Temps: 1h

Espais: **Hospital, cuineta**, teatre, botiga, cotxe i **disfresses**.

- X Un grup de 13 infants en total distribuïts en 5 nens i 8 nenes.
- X La distribució inicial és: 2 nens i 1 nena a les construccions, 4 nenes al teatre, 3 nenes a l'hospital, 1 nen sense estar a cap espai definit i 2 nens que van al teatre a agafar disfresses i juguen per tot l'espai.
- X Les 4 nenes que són al teatre hi van per disfressar-se i seguir jugant en un altre espai. Mentre es disfressen s'ajuden i comenten que es posaran o de què es disfressaran. *Jo em poso aquesta faldilla perquè faré de germana gran, jo aquesta tela la faré servir de vestit per ser la mare, jo també vull ser germana, que em poso?.* En la conversa observem que totes adquireixen un rol femení cap fa de pare o de germà. Un cop s'han disfressat van a la cuineta i juguen allà.
- X Les 3 nenes que van a l'hospital al principi no es posen d'acord en quina serà la metgessa però al final n'hi ha dues que cedeixen i acaben fent de pacients. Una d'elles porta al metge un bebè, fent de mare.
- X Els 2 nens i la nena que són a les construccions són els mateixos que a la sessió anterior. L'educadora em comenta que els nens acostumen a jugar sempre a

- construccions i que la nena sempre va amb un d'ells perquè li costa relacionar-se i ha trobat algú amb qui recolzar-se.
- X Els 2 nens que han anat al teatre a agafar disfresses s'han disfressat d'animals i juguen a perseguir-se. El seu volum de veu sobresurt sobre la resta.
 - X L'infant que no tenia l'espai definit s'acaba sumant a les nenes que juguen a la cuineta. Ara fa de germà petit i les nenes li diuen que ha de fer. *Seu aquí que ara toca dinar, vine a jugar amb mi al sofà mentre la mamà fa el dinar, etc.*
 - X 1 nen dels que és a l'espai de construccions va a l'hospital a buscar 1 nena i li demana si vol anar amb ell a jugar a la botiga i ella accedeix. Ell es posa de botiguer i ella va a comprar.
 - X Els 2 nens que juguen per tot l'espai disfressats no juguen a res en concret sinó que donen voltes per tots els espais sense afegir-se a cap joc.
 - X Les 2 nenes que queden a l'hospital canvien de rols i ara la pacient fa veure que arriba al metge plorant de mal, l'altra nena parla amb la pacient amb molta paciència, veu baixa i cura.
 - X 1 nen s'afegeix a les construccions. Observem que el nen que ja és a les construccions els proposa canviar la construcció, el nen no accepta. *Si hombre fer això ens ha costat molt i no volem destrossar-ho.* El nen parla per ell i la nena i ho fa sense mirar a la cara a l'altre infant i seguint construint.
 - X La conversa entre els dos infants té un to de veu més alt que amb la nena.
 - X En canvi, la nena no diu res en vers a la proposta de l'altre nen. En l'expressió de la cara de la nena podem observar que potser no li sembla mala idea, però no ho diu.
 - X El nen que es volia afegir decideix quedar-se tot i el rebuig de la seva proposta.
 - X Les nenes que són a la cuineta segueix jugant al mateix, però es canvien els rols, són els mateixos rols. Ara el nen no hi és perquè ha marxat a les construccions.
 - X Una de les nenes que hi ha a la cuineta deixa el joc i va a l'hospital. Ella fa de pacient perquè és l'última que ha arribat així ho decideixen les altres. *No! tu no pots fer de metge perquè has arribat l'última.*

Reflexions de l'observació N°9

- ✓ La majoria d'infants juguen al mateix lloc i no es mouen del grup en què estan jugant, a excepció d'alguns i algunes.
- ✓ S'ha pogut captar més expressió verbal perquè el joc d'aquesta sessió s'ha desenvolupat amb més calma i tranquil·litat.

Annex 4: Taula de categories

Gènere	Expressió	Distribució	Tipologia i formes de distribució dels infants en l'espai .
		Accions	Totes aquelles accions relacionades amb l'expressió dels rols de gènere .
		Rols	Rols que els infants realitzen o interpreten ja siguin reals o interpretats.
		Desplaçaments	Els canvis d'espai que els infants realitzin.
		Composicions	Tipologia i formes de composició de grups d'infants en el joc.
		Interaccions	Interaccions o no que es produeixen entre els infants. <i>Exemple. Els nens entren a l'hospital per dur a terme el mateix joc, però sense entrar en el joc de les nenes</i>
		Verbal	Explicitacions verbals o gestos vocals que tenen a veure amb l'expressió dels rols de gènere
	Desenvolupament	Edat	Conductes, interaccions, explicitacions verbals, etc. que es desenvolupen diferent segons l'edat .
		Sexe	Conductes, interaccions, explicitacions verbals, etc. que es poden distingir segons el sexe dels infants .
	Rols de gènere	Perpetuació	Conductes, interaccions, explicitacions verbals, etc. que promouen la perpetuació dels rols .
		Llibertat	Conductes, interaccions, explicitacions verbals, etc. que es desmarquen dels rols socials i culturals .
		Formes de càstig	Conductes, interaccions, explicitacions verbals, etc. que castiguen accions que no perpetuen els rols .
	Altres observacions		Altres observacions realitzades al llarg de les sessions que es considerin importants.